

ΣΑΛΜΑΝ
ΡΟΥΣΝΤΙ

Τζόζεφ
Άντον

Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝΟΣ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: JOSEPH ANTON
Από τις Εκδόσεις Random House, Νέα Υόρκη 2012
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Joseph Anton**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Salman Rushdie
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Χρήστος Καψάλης, Έλλη Συλογίδου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κυριάκος Αθανασιάδης
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Suzanne Dean
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σταμάτιος Κοτσάτος & ΣΙΑ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Salman Rushdie, 2012
All rights reserved.
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2012

Πρώτη έκδοση: Σεπτέμβριος 2012

ISBN 978-960-496-908-1

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομυχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΣΑΛΜΑΝ
ΡΟΥΣΝΤΙ

Τζόζεφ
Άντον

Μετάφραση:
Χρήστος Καψάλης, Έλλη Συλογίδου

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΑΛΜΑΝ ΡΟΥΣΝΤΙ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Ο τελευταίος στεναγμός του Μαυριτανού, 1996, μτφρ. Ελένη Κεχροπούλου
Βραβεία: Whitbread, Ευρωπαϊκό Αριστείον Λογοτεχνίας 1996

Ανατολή-Δύση, 1998, μτφρ. Μαρία Αγγελίδου

Ο κόσμος κάτω απ' τα πόδια της, 1999, μτφρ. Μαρία Αγγελίδου

Ο Χαρούν και η θάλασσα των παραμυθιών, 2000,
μτφρ. Ρένια Τουρκολιά-Κυδωνιέως
Βραβείο: Writer's Guild

Τα παιδιά του μεσονυκτίου, 2001, μτφρ. Ρένα Χατχούτ
Βραβεία: The Best of the Booker, Booker of the Bookers,
English Speaking Union, James Tait Black

Σατανικοί σίγχοι, 2003, μτφρ. Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης
Βραβεία: Whitbread Prize 1988, Premio Pedrocchi

Παραφορά, 2005, μτφρ. Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης

Σαλιμάρ ο κλόουν, 2006, μτφρ. Μπελίκια Κουμπαρέλη

Όνειδος, 2007, μτφρ. Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης
Βραβείο: Meilleur Livre Étranger

Το νησί της αθανασίας, 2008, μτφρ. Έφη Φρυδά

Η γητεύτρα της Φλωρεντίας, 2009, μτφρ. Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης

Ο Λούκα και η Φωτιά της Ζωής, 2011, μτφρ. Θωμάς Σκάσσης

*Στα παιδιά μου
Ζαφάρ και Μιλάν
και στις μητέρες τους
Κλαρίσα και Ελίζαμπεθ
καθώς και σε όσους βοήθησαν*

*Γιατί η μοίρα θεατρύνους μάς όρισε σ' ένα έργο
που για πρόλογο όσα περάσαν έχει – κι όσα είναι να μας βρουν
στο ρόλο σου και στον δικό μου είναι γραμμένα.*

ΟΥΙΛΙΑΜ ΣΕΞΠΙΡ
Η Τρικυμία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
Ο Πρώτος Κότσυφας
13

I
Ένα Αντίστροφο Φαουστιανό Σύμφωνο
27

II
«Τα Χειρόγραφα δεν Καίγονται»
91

III
Έτος Μηδέν
127

IV
Να Θες να σε Αγαπούν: Μια Παγίδα
201

V
«Είμαι Τόσο Καιρό Κάτω, που μου Φαίνεται σαν Πάνω»
251

VI
Γιατί Είναι Αδύνατο να Φωτογραφίσεις την Πάμπα
301

VII
Ένα Φορτηγό Κοπριά
369

VIII

Ο Κύριος Πρωί και ο Κύριος Απόγευμα

427

IX

Η Χιλιαστική του Ψευδαίσθηση

501

X

Στο Ξενοδοχείο Αλκυών

543

Ευχαριστίες

563

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Πρώτος Κότσυφας

ΑΡΓΟΤΕΡΑ, ΟΤΑΝ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΤΕΡΠΕΕ ολόγυρά του και οι θανάσιμοι κότυφες κούρνιαζαν στο μονόζυγο της σχολικής παιδικής χαράς, εκνευρίστηκε με τον εαυτό του καθώς είχε ξεχάσει το όνομα εκείνης της δημοσιογράφου του BBC που του είχε πει ότι η παλιά του ζωή είχε πια τελειώσει και ότι μια νέα, σκοτεινότερη ύπαρξη ετοιμαζόταν να γεννηθεί. Του είχε τηλεφωνήσει στο σπίτι του, στην προσωπική του γραμμή, χωρίς να του εξηγήσει πώς είχε βρει τον αριθμό. «Πώς αισθάνεστε», τον ρώτησε, «μαθαίνοντας ότι μόλις καταδικαστήκατε σε θάνατο από τον Αγιατολάχ Χομεϊνί;» Ήταν μια ηλιόλουστη Τρίτη στο Λονδίνο, μα η ερώτηση εκείνη έβησε το φως. Αυτή είναι η απάντηση που έδωσε, χωρίς να συνειδητοποιεί απόλυτα τι έλεγε: «Όχι και τόσο ευχάριστα». Στην πραγματικότητα, να τι σκεφτόταν: *Είμαι νεκρός*. Αναρωτήθηκε πόσες μέρες τού απέμεναν να ζήσει και σκέφτηκε πως η απάντηση πιθανότατα ήταν κάποιος μονοψήφιος αριθμός. Έκλεισε το τηλέφωνο και κατέβηκε τρέχοντας τη σκάλα, αφήνοντας πίσω του το δωμάτιο όπου εργαζόταν, στο ψηλότερο σημείο του στενού σπιτιού όπου ζούσε, στο Ίσλινγκτον. Τα παράθυρα του καθιστικού διέθεταν ξύλινα παντζούρια και, τελείως παράλογα, τα έκλεισε και τα αμπάρωσε. Ύστερα, κλείδωσε και την εξώπορτα.

Ήταν η ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου, όμως δεν τα πήγαινε καλά με τη σύζυγό του, την Αμερικανίδα μυθιστοριογράφο Μάρριαν Γουίγκινς. Έξι ημέρες νωρίτερα του είχε πει ότι δεν ήταν ευχαριστημένη με το γάμο τους και ότι «πλέον δεν αισθανόταν καλά κοντά του», παρότι είχαν συμπληρώσει μόλις ένα χρόνο γάμου, ενώ και ο ίδιος είχε ήδη συνειδητοποιήσει πως η απόφαση ήταν λανθασμένη. Τώρα τον κοίταζε σαοτισμένη –καθώς εκείνος περιφερόταν νευρικά στο σπίτι, τραβώντας τις κουρτίνες κι ελέγχοντας αν τα παράθυρα ήταν κλειδωμένα, καθώς το σώμα του έμοιαζε να έχει χαλυβδωθεί από την είδηση, λες και το διέτρεχε ηλεκτρικό ρεύμα– και χρειάστηκε να της ομολογήσει τι συνέβαινε. Εκείνη αντέδρασε καλά κι άρχισε να συζητά τι έπρεπε να κάνουν. Μίλησε στον πληθυντικό. Ήταν μια θαρραλέα κίνηση.

Ένα αυτοκίνητο έφτασε στο σπίτι, σταλμένο από το τηλεοπτικό δίκτυο CBS. Είχε ραντεβού στα στούντιο του αμερικανικού δικτύου, στο Μπούουγουστερ Χάουζ, στην περιοχή του Νάιτσμπριτζ, προκειμένου να εμφανιστεί ζωντανά, μέσω δορυφορικής σύνδεσης, στην πρωινή εκπομπή του καναλιού. «Μάλλον πρέπει να πάω»,

είπε. «Το πρόγραμμα βγαίνει ζωντανά στον αέρα. Δε γίνεται να μην εμφανιστώ». Αργότερα εκείνο το πρωί επρόκειτο να τελεστεί η νεκρώσιμη ακολουθία για τον φίλο του Μπρους Τσάτγουιν, στην ορθόδοξη εκκλησία της οδού Μόσκοου, στο Μπέιγουουτερ. Λιγότερο από δύο χρόνια νωρίτερα είχε γιορτάσει τα τεσσαρακοστά του γενέθλια στο Χόμερ Εντ, το σπίτι του Μπρους στο Όξφορντσιρ. Τώρα, ο Μπρους ήταν νεκρός από AIDS και ο θάνατος είχε φτάσει και στο δικό του κατώφλι. «Με την κηδεία τι θα γίνει;» ρώτησε η σύζυγός του. Δεν είχε κάποια απάντηση να της δώσει. Ξεκλείδωσε την εξώπορτα, βγήκε έξω, μπήκε στο αυτοκίνητό του και έφυγε. Και, παρότι δεν το γνώριζε τότε –επομένως η στιγμή της αναχώρησης από το σπίτι του δε συνοδευόταν από κάποια ιδιαίτερη αίσθηση σημαντικότητας–, δεν επρόκειτο να επιστρέψει σ' εκείνο το σπίτι, όπου έζησε για πέντε χρόνια, παρά τρία χρόνια αργότερα, όταν το σπίτι δε θα ήταν πια δικό του.

Τα παιδιά στη σχολική τάξη στο Μποντέγκα Μπέι της Καλιφόρνιας τραγουδούν ένα θλιβερό τραγούδι χωρίς νόημα. Έξω από το σχολείο φυσά κρύος άνεμος. Ένας μοναχικός κότσυφας κατεβαίνει από ψηλά και κουρνιάζει στο μονόζυγο της παιδικής χαράς. Το τραγούδι των παιδιών είναι κυκλικό. Έχει αρχή, όμως δεν έχει τέλος. Συνεχίζεται και συνεχίζεται, διαρκώς. Στο μονόζυγο κάθονται τώρα τέσσερα κοτσύφια· κι ύστερα έρχεται ένα ακόμη. Μέσα στο σχολείο τα παιδιά τραγουδούν. Εν τω μεταξύ τα κοτσύφια που κουρνιάζουν πάνω στο μονόζυγο είναι πια εκατοντάδες, ενώ χιλιάδες ακόμη κατακλύζουν τον ουρανό, σαν βιβλική μάλιστα. Έχει ξεκινήσει ένα τραγούδι χωρίς τέλος.

Όταν έρχεται ο πρώτος κότσυφας για να κουρνιάσει πάνω στο μονόζυγο, φαντάζει ιδιαίτερος, ξεχωριστός, απτός. Δεν είναι απαραίτητο να εξαχθεί κάποια γενική θεωρία, μια ευρύτερη κατάσταση των πραγμάτων, βάσει της παρουσίας του. Αργότερα, μετά το ξέσπασμα της μάλιστα, είναι εύκολο για τους ανθρώπους να θεωρήσουν εκείνο τον πρώτο κότσυφα προάγγελο δεινών. Όμως, την ώρα που προσγειώνεται πάνω στο μονόζυγο είναι απλά ένα πουλί.

Στα επόμενα χρόνια θα ονειρευτεί τη συγκεκριμένη σκηνή, κατανοώντας ότι η ιστορία αυτή επέχει θέση προλόγου: η ιστορία της στιγμής που φτάνει ο πρώτος κότσυφας. Στο ξεκίνημά της, αφορά μόνο τον ίδιο· είναι ιδιαίτερη, ξεχωριστή, απτή. Κανείς δεν αισθάνεται την ανάγκη να αντλήσει μέσω αυτής κάποιο συμπέρασμα. Θα περάσουν πάνω από δώδεκα χρόνια για να αρχίσει η ιστορία να παίρνει διαστάσεις, φτάνοντας να κυριαρχήσει στο στερέωμα, σαν τον Αρχάγγελο Γαβριήλ που στέκει στον ορίζοντα, σαν δύο αεροπλάνα που συντρίβονται πάνω σε δυο πανύψηλα κτίρια, σαν τη μάλιστα των φονικών πουλιών στην αριστουργηματική ταινία του Άλφρεντ Χίτσκοκ.

Στα γραφεία του CBS αποτελούσε τη μεγάλη είδηση εκείνης της ημέρας. Άνθρωποι στην αίθουσα σύνταξης αλλά και μπροστά από διάφορα μόνιτορ χρησιμοποιούσαν ήδη τη λέξη που σύντομα θα κρεμόταν γύρω από το λαιμό του σαν μυλόπετρα. Χρησιμοποιούσαν τη λέξη σαν να ήταν συνώνυμο της «θανατικής καταδίκης», κι εκείνος ήθελε να διευκρινίσει, σχολαστικά, πως δεν ήταν αυτή η ακριβής σημασία της λέξης. Όμως, από εκείνη την ημέρα και μετά, αυτό θα σήμαινε για τους περισσότερους ανθρώπους στον κόσμο. Και για τον ίδιο.

Φετφάς.

«Ενημερώνω τον υπερήφανο μουσουλμανικό λαό όλου του κόσμου ότι ο συγγραφέας του βιβλίου των *Σατανικών Στίχων*, το οποίο είναι εναντίον του Ισλάμ, του Προφήτη και του Κορανίου, καθώς και όσοι συμμετείχαν στην έκδοσή του και γνωρίζουν το περιεχόμενό του, καταδικάζονται σε θάνατο. Ζητώ από όλους τους μουσουλμάνους να τους εκτελέσουν όπου τους βρουν». Κάποιος τού έδωσε μια εκτύπωση του κειμένου την ώρα που τον συνόδευαν στο στούντιο για τη συνέντευξή του. Και πάλι, ο παλιός του εαυτός ήθελε να λεπτολογήσει – αυτή τη φορά με τη λέξη «καταδικάζονται». Δεν ήταν μια καταδίκη που εξέδωσε κάποιο αναγνωρισμένο από τον ίδιο δικαστήριο, ή έστω από κάποιο δικαστήριο που είχε οποιαδήποτε δικαιοδοσία επάνω του. Ήταν το διάταγμα που έβγαλε ένας άκαρδος και ετοιμοθάνατος ηλικιωμένος άντρας. Ταυτόχρονα, όμως, ήξερε πολύ καλά πως οι παλιές του συνήθειες ήταν πια άχρηστες. Τώρα ήταν ένας νέος άνθρωπος. Ήταν ο άνθρωπος που βρισκόταν στο μάτι της καταιγίδας· δεν ήταν πια ο *Σαλμάν* που γνώριζαν οι φίλοι του αλλά ο *Ρούσντι*, συγγραφέας *Σατανικών Στίχων* – ένας τίτλος έμμεσα αλλοιωμένος από την παράληψη του αρχικού άρθρου. Οι *Σατανικοί Στίχοι* ήταν ένα μυθιστόρημα. Μα πλέον γινόταν λόγος για *σατανικούς στίχους*, κι εκείνος ήταν ο σατανικός συγγραφέας τους, ο «Σατανάς Ρούσντι», το κερασφόρο πλάσμα που εμφανιζόταν στα πλακάτ των διαδηλώσεων στους δρόμους κάποιας μακρινής πόλης, ένας κρεμασμένος άντρας με κόκκινη γλώσσα που προεξείχε στα άτεχνα σκίτσα που κράδαιναν. *Κρεμάστε τον Σατανά Ρούσντι!* Πόσο εύκολο ήταν να διαγραφεί το παρελθόν ενός ανθρώπου και να κατασκευαστεί μία νέα εκδοχή του, μία κυρίαρχη εκδοχή, απέναντι στην οποία κάθε αντίσταση φάνταζε αδύνατη.

Ο Κάρολος Α΄ είχε αρνηθεί να αναγνωρίσει τη νομιμότητα της καταδίκης που είχε εκδοθεί εις βάρος του. Αυτό δεν είχε εμποδίσει τον Όλβερ Κρόμγουελ να τον αποκεφαλίσει.

Ο Ρούσντι δεν ήταν βασιλιάς. Ήταν ο συγγραφέας ενός βιβλίου.

Κοίταζε τους δημοσιογράφους που τον κοίταζαν κι αναρωτήθηκε αν αυτός ήταν ο τρόπος που οι άνθρωποι κοίταζαν εκείνους που οδηγούνταν στο ικρίωμα, την ηλεκτρική καρέκλα ή την γκιλοτίνα. Ένας ξένος ανταποκριτής πλησίασε με φιλική διάθεση. Ο Ρούσντι τον ρώτησε τι γνώμη έπρεπε να έχει γι' αυτά που είχε πει ο Χομεινί. Πόσο σοβαρά έπρεπε να τα λάβει υπόψη του; Επρόκειτο απλά για μια ρητορική έξαρση ή ήταν μια πραγματικά επικίνδυνη εξέλιξη;

«Α, μην ανησυχείτε ιδιαίτερα», είπε ο δημοσιογράφος. «Ο Χομεινί καταδικάζει τον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών σε θάνατο κάθε Παρασκευή απόγευμα».

Στον αέρα, όταν ρωτήθηκε πώς απαντούσε στην απειλή, είπε: «Εύχομαι να είχα γράψει ένα περισσότερο αιχμηρό βιβλίο». Ήταν περήφανος, τότε και πάντα, που έδωσε αυτή την απάντηση. Ήταν η αλήθεια. Δε θεωρούσε ότι το βιβλίο του ήταν ιδιαίτερα επικριτικό απέναντι στο Ισλάμ, όμως, όπως είπε στην αμερικανική τηλεόραση εκείνο το πρωί, μία θρησκεία που οι ηγέτες της συμπεριφέρονταν κατά τέτοιο τρόπο πιθανότατα άξιζε μία κάποια κριτική.

Όταν τελείωσε η συνέντευξη, τον ενημέρωσαν ότι είχε τηλεφωνήσει η σύζυγός του. Πήρε τηλεφώνο στο σπίτι. «Μην επιστρέψεις εδώ», του είπε. «Έχουν μαζευτεί διακόσιοι δημοσιογράφοι στο πεζοδρόμιο και σε περιμένουν».

«Θα πάω στους ατζέντηδες μου», είπε. «Ετοίμασε λίγα πράγματα και συνάντησέ με εκεί».

Η εταιρεία λογοτεχνικής εκπροσώπησης Γουάιλι, Άιτκεν & Στόουν είχε τα γραφεία της σε ένα λευκό κτίριο επί της οδού Φέρνσο, στο Τσέλσι. Έξω από το κτίριο δεν υπήρχαν συγκεντρωμένοι δημοσιογράφοι –προφανώς τα διεθνή ΜΜΕ δεν είχαν θεωρήσει πιθανό να επισκεπτόταν τον ατζέντη του μια τέτοια ημέρα–, μα όταν μπήκε μέσα όλα τα τηλέφωνα στο κτίριο χτυπούσαν και όλα τα τηλεφωνήματα αφορούσαν τον ίδιο. Ο Γκίλον Άιτκεν, ο Βρετανός ατζέντης του, τον κοίταξε εμβρόντητος. Εκείνη τη στιγμή μιλούσε στο τηλέφωνο με τον Κιθ Βαζ, τον Βρετανο-Ινδό βουλευτή που εκπροσωπούσε το Λέστερ Ιστ. Κάλυψε το ακουστικό και ψιθύρισε, «Θες να του μιλήσεις;»

Ο Βαζ, σ' εκείνη την τηλεφωνική συνομιλία, είπε πως αυτό που είχε συμβεί ήταν «αποτρόπαιο, απερίφραστα αποτρόπαιο», και υποσχέθηκε την «πλήρη στήριξη» του. Λίγες εβδομάδες αργότερα ήταν ένας από τους κεντρικούς ομιλητές σε μία διαδήλωση εναντίον των *Σατανικών Στίχων*, στην οποία συμμετείχαν περισσότεροι από τρεις χιλιάδες μουσουλμάνοι, και περιέγραφε εκείνη την εκδήλωση ως «μία από τις σπουδαιές ημέρες στην ιστορία του Ισλάμ και της Μεγάλης Βρετανίας».

Ο Ρούσντι αντιλήφθηκε ότι του ήταν αδύνατον πια να σκεφτεί το μέλλον· δεν μπορούσε καν να φανταστεί τι μορφή έπρεπε να πάρει πλέον η ζωή του ή πώς να κάνει σχέδια. Μπορούσε να εστιάζει την προσοχή του μόνο στο προκείμενο – και το προκείμενο ήταν η κηδεία του Μπρους Τσάτγουιν. «Φίλε μου», είπε ο Γκίλον, «θεωρείς σκόπιμο να πας;» Είχε πάρει την απόφασή του. Ο Μπρους υπήρξε στενός του φίλος. «Δε βαριέσαι», είπε, «πάμε».

Η Μάριαν έφτασε στο κτίριο μ' ένα μισοτρελαμένο βλέμμα, ταραγμένη από το γεγονός ότι είχαν πέσει επάνω της οι φωτογράφοι καθώς έφευγε από το σπίτι στον αριθμό 41 της οδού Σεν Πίτερ. Την επόμενη ημέρα η συγκεκριμένη έκφραση θα δημοσιευόταν στα πρωτοσέλιδα όλης της χώρας. Μία από τις εφημερίδες, μάλιστα, έδωσε όνομα στην έκφρασή της, με πηχυαία γράμματα: Η ΟΨΗ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ. Η Μάριαν δε μιλούσε πολύ. Κανείς τους δε μιλούσε. Μπήκαν στο αυτοκίνητό τους, ένα μαύρο Σάαμπ, και ο Ρούσντι οδήγησε μέχρι την απέναντι πλευρά του πάρκου, στο Μπέισγουοτερ. Ο Γκίλον Άιτκεν, ανήσυχος, ριγμένος άψυχα στο πίσω κάθισμα, πήγε μαζί τους.

Η μητέρα και η μικρότερη αδερφή του ζούσαν στο Καράτσι. Τι θ' απογίνονταν; Η μεσαία αδερφή του, αποξενωμένη εδώ και χρόνια από την οικογένεια, ζούσε στο Μπέρκλεϊ, στην Καλιφόρνια. Άραγε θα ήταν ασφαλής εκεί; Η μεγαλύτερη αδερφή του, η Σαμίν, η «Ιρλανδέζα δίδυμή» του, ζούσε σ' ένα προάστιο του βόρειου Λονδίνου με την οικογένειά της, στο Γουέμπλεϊ, σχετικά κοντά στο περίφημο στάδιο. Τι έπρεπε να γίνει προκειμένου να προστατευτούν; Ο γιος του, ο Ζαφάρ, ηλικίας μόλις εννέα ετών και οκτώ μηνών, ζούσε με τη μητέρα του, την Κλαρίσα, στο σπίτι τους, στον αριθμό 60 της οδού Μπούρμα, δίπλα στο Γκριν Λέινς, κοντά στο Κλί-σολντ Παρκ. Εκείνη τη στιγμή τα δέκατα γενέθλια του Ζαφάρ φάνταζαν μακρινά, πολύ μακρινά. «Μπαμπά», τον είχε ρωτήσει κάποτε ο Ζαφάρ, «γιατί δε γράφεις βιβλία που να μπορώ να διαβάσω κι εγώ;» Το σχόλιο του θύμιζε ένα στίχο από το

St. Judy's Comet, ένα τραγούδι που είχε γράψει σαν νανούρισμα για τον μικρό γιο του ο Πολ Σάμιον. *Αν δεν μπορώ να νανουρίσω το αγόρι μου μ' ένα τραγούδι, τι να πω, ο διάσημος μπαμπάς σου είναι θεόχαζος.* «Καλή ερώτηση», του είχε απαντήσει. «Κάτσε να ολοκληρώσω αυτό το βιβλίο που δουλεύω τώρα και ύστερα θα γράψω ένα βιβλίο για σένα. Σύμφωνοι;» «Σύμφωνοι». Έτσι, ολοκλήρωσε το βιβλίο, που είχε πια εκδοθεί, και τώρα, ίσως, δε θα προλάβαινε να γράψει κανένα άλλο. *Ποτέ δεν πρέπει να αθετείς την υπόσχεση που έδωσες σ' ένα παιδί, σκέφτηκε, κι αμέσως ο ασίγαστος νους του πρόσθεσε μια βλακώδη παράμετρο: Αποτελεί άραγε ο θάνατος του συγγραφέα επαρκή δικαιολογία;*

Το μυαλό του σκεφτόταν το φόνο.

Πριν από πέντε χρόνια ταξίδευε με τον Μπρους Τσάτγουιν στο «κόκκινο κέντρο» της Αυστραλίας, και σημείωσε ένα γκράφιτι στο Άλις Σπρινγκς: ΠΑΡΑΔΩΣΟΥ, ΛΕΥΚΕ, Η ΠΟΛΗ ΣΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΚΥΚΛΩΜΕΝΗ ενώ πάλευε να σκαρφαλώσει στο Άιερς Ροκ την ώρα που ο Μπρους, περήφανος που πρόσφατα είχε φτάσει μέχρι την πρώτη βάση αναρρίχησης στο Έβερεστ, έφευγε μπροστά λες και ανηφόριζε μια ασήμαντη πλαγιά, ακούγοντας τις ιστορίες των ντόπιων για τη λεγόμενη υπόθεση του «μωρού ντίνγκο». * Έμεναν σ' ένα αχούρι ονόματι Ίνλαντ Μοτέλ, όπου, την προηγούμενη χρονιά, ένας τριανταεξάχρονος φορτηγατζής μεγάλων αποστάσεων, κάποιος Ντάγκλας Κραμπ, όταν αρνήθηκαν να του σερβίρουν ποτό επειδή ήταν ήδη πολύ μεθυμένος, επιτέθηκε φραστικά στο προσωπικό του μπαρ και, αφού τον πέταξαν έξω, οδήγησε το φορτηγό του με ταχύτητα μέσα στο μαγαζί, σκοτώνοντας πέντε ανθρώπους.

Ο Κραμπ κατέθεσε σε μια δικαστική αίθουσα του Άλις Σπρινγκς και πήγαν να παρακολουθήσουν. Ο οδηγός ήταν συντηρητικά ντυμένος, με χαμηλωμένο βλέμμα και μιλούσε με σιγανή, επίπεδη φωνή. Επέμεινε ότι δεν ήταν άνθρωπος που θα μπορούσε να είχε κάνει ένα τέτοιο πράγμα και, όταν ρωτήθηκε για ποιο λόγο ήταν τόσο σίγουρος γι' αυτό, απάντησε ότι εργαζόταν ως οδηγός επί πολλά χρόνια και «τα πρόσεχα σαν να ήταν δικά μου» (ακολούθησε μια σύντομη παύση και η λέξη που δεν ειπώθηκε σ' αυτό το διάστημα θα μπορούσε να ήταν «παιδιά») και το να καταστρέψει ένα φορτηγό ήταν κάτι τελείως ξένο προς το χαρακτήρα του. Οι ένορκοι μαγκώθηκαν εμφανώς όταν άκουσαν αυτά τα λόγια, και ήταν προφανές πως η υπόθεσή του ήταν χαμένη. «Εννοείται», μουρμούρισε ο Μπρους, «ότι λέει την απόλυτη αλήθεια».

Στο μυαλό ενός δολοφόνου τα φορτηγά έχουν μεγαλύτερη αξία απ' ό,τι οι άνθρωποι. Πέντε χρόνια αργότερα κάποιοι άνθρωποι ίσως να επιχειρούσαν να εκτελέσουν έναν συγγραφέα εξαιτίας των βλάσφημων λόγων του, και η πίστη, ή έστω μια συγκεκριμένη ερμηνεία της πίστης, ήταν το φορτηγό που σέβονταν περισσότε-

* Η υπόθεση αφορούσε την εξαφάνιση, το 1980, της ηλικίας 2 μηνών Αζάρια Τσάμπερλεϊν, από το Ουλούρου (Άιερς Ροκ) στη Βόρεια Περιοχή της Αυστραλίας. Αρχικά η μητέρα του βρέφους δικάστηκε και καταδικάστηκε για φόνο, όμως απελευθερώθηκε το 1986, όταν εντοπίστηκαν ρουχαλάκια του βρέφους σε μια φωλιά αγριόσκυλων ντίνγκο. Τελικά, στις 12 Ιουνίου του 2012, με δικαστική απόφαση δικαιώθηκαν οριστικά οι γονείς του βρέφους, καθώς το δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχαν επαρκείς αποδείξεις για την επιβεβαίωση αυτού που ισχυριζόνταν εξ αρχής οι γονείς: ότι η κόρη τους είχε πέσει θύμα κάποιου ντίνγκο. (Σ.τ.Μ.)

ρο απ' όσο την ανθρώπινη ζωή. Αυτή δεν ήταν η πρώτη βλασφημία του, υπενθύμιζε στον εαυτό του. Η αναρρίχηση του στο Αιερς Ροκ μαζί με τον Μπρους πλέον θα κρινόταν απαγορευμένη. Ο βράχος, που επεστράφη στην κατοχή των Αβοριγίνων, ανακτώντας το αρχαίο του όνομα, Ουλούρου, αποτελούσε ιερή περιοχή και πλέον δεν επιτρεπόταν η πρόσβαση σε αναρριχητές.

Στην πτήση της επιστροφής από εκείνο το ταξίδι στην Αυστραλία, το 1984, είχε αρχίσει να βρίσκει πώς έπρεπε να γράψει τους Σατανικούς Στίχους.

Η νεκρώσιμη ακολουθία στον Ελληνορθόδοξο Καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας της Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, ο οποίος οικοδομήθηκε και διακοσμήθηκε πλούσια 110 χρόνια νωρίτερα ώστε να μοιάζει με τον ομώνυμο καθεδρικό του Βυζαντίου, τελέστηκε στη μελωδική, μυστηριώδη ελληνική γλώσσα. Το τελετουργικό ήταν περίτεχνα βυζαντινό. Μπλα-μπλα-μπλα Μπρους Τσάτγουιν, έψελναν οι ιερείς, μπλα-μπλα Τσάτγουιν, μπλα-μπλα. Σηκώνονταν, κάθονταν, γονάτιζαν, σηκώνονταν και κάθονταν ξανά. Η ατμόσφαιρα κατακλυζόταν από τη δυσσομία του θυμιάματος. Θυμόταν τον πατέρα του να τον πηγαίνει, παιδί ακόμη στη Βομβάη, να προσευχηθεί την ημέρα του Έιντ-ουλ-Φιτρ. Εκεί, στο Ίντγκα, το πεδίο της προσευχής, τα πάντα λέγονταν στα αραβικά, συνοδευόμενα από άφθονα ανεβοκατεβάσματα και κοπανήματα του μετώπου, αλλά και με σημεία σε όρθια στάση, με τα χέρια μπροστά σαν να κρατάγες βιβλίο, κι επίσης με πολλά μουρμουρητά άγνωστων λέξεων μιας γλώσσας που δεν τη μιλούσε. «Εσύ κοίτα να κάνεις ό,τι κάνουν», έλεγε ο πατέρας του. Δεν ήταν θρησκευόμενη οικογένεια και σπάνια πήγαιναν σε τέτοιες τελετές. Ο ίδιος δεν έμαθε ποτέ τις προσευχές ή τη σημασία τους. Αυτού του είδους οι υποραδικές προσευχές, που τις μιμούνταν και τις μουρμούριζε, ήξερε όλο κι όλα. Επομένως, η ακατανόητη τελετή στην εκκλησία της οδού Μόσκοου φάνταζε οικεία. Μαζί με τη Μάριαν κάθονταν δίπλα στον Μάρτιν Έιμς και τη σύζυγό του, την Αντόνια Φίλιπς. «Ανησυχούμε για σένα», είπε ο Μάρτιν αγκαλιάζοντάς τον. «Κι εγώ ανησυχώ για μένα», απάντησε. Μπλα Τσάτγουιν, μπλα Μπρους μπλα. Ο συγγραφέας Πολ Θερού καθόταν στο στασίδι πίσω του. «Φαντάζομαι, εδώ θα είμαστε και την επόμενη εβδομάδα για σένα, Σαλμάν», είπε.

Στο πεζοδρόμιο έξω από την εκκλησία, την ώρα που έφτασε, υπήρχαν κάποιοι φωτογράφοι. Οι συγγραφείς συνήθως δε συγκέντρωναν ορδές από παπαράτσι. Καθώς προχωρούσε η νεκρώσιμη ακολουθία, όμως, οι δημοσιογράφοι άρχισαν να μπαίνουν και στην εκκλησία. Μια ακατανόητη θρησκεία φιλοξενούσε μία είδηση που είχε προκύψει από την ακατανόητα βίαιη επίθεση μιας άλλης θρησκείας. Μία από τις χειρότερες πτυχές των όσων συνέβησαν, έγραψε αργότερα, ήταν ότι το ακατανόητο κατέστη κατανοητό, ότι το αδιανόητο κατέστη πραγματικότητα.

Η τελετή έλαβε τέλος και οι δημοσιογράφοι άρχισαν να σπρώχνονται για να τον πλησιάσουν. Ο Γκίλον, η Μάριαν και ο Μάρτιν επιχείρησαν να σχηματίσουν ανάχωμα. Ένας επίμονος γκριζός τύπος (γκρίζο κοστούμι, γκριζά μαλλιά, γκριζό πρόσωπο, γκριζά φωνή) κατάφερε να περάσει μέσα από το πλήθος, του έχωσε ένα κασετόφωνο κάτω από τη μύτη και έθεσε τις προφανείς ερωτήσεις. «Λυπάμαι», απάντησε εκείνος. «Βρίσκομαι εδώ για την κηδεία του φίλου μου. Δεν είναι σωστό να δώσω συνέντευξη». «Δεν καταλάβατε», είπε ο γκριζός τύπος, μάλλον

απορημένος. «Είμαι από την Ντέιλι Τέλεγραφ. Μ' έστειλαν εδώ ειδικά για εσάς».

«Γκίλον, χρειάζομαι τη βοήθειά σου», είπε.

Ο Γκίλον έγειρε προς το μέρος του δημοσιογράφου, σκύβοντας, έτοιμης πανύψηλος όπως ήταν, και είπε αποφασιστικά, με την πιο επιβλητική προφορά του, «Άντε γαμήσου».

«Δεν μπορείτε να μου μιλάτε έτσι», είπε ο τύπος από την Τέλεγραφ. «Έχω πάει σε ιδιωτικό σχολείο εγώ».

Τα κωμικά περιστατικά σταμάτησαν εκεί. Όταν βγήκε στην οδό Μόσκοου, ένα σμήνος δημοσιογράφων που έμοιαζαν να αναζητούν το στόχο τους είχε συγκεντρωθεί εκεί, καθώς και φωτογράφοι που σκαρφάλωναν ο ένας πάνω στην πλάτη του άλλου, σχηματίζοντας ετοιμόρροπους λοφίσκους καταναλισμένους από τα φλας. Ο Ρούοντι στεκόταν εκεί, ανοιγοκλείνοντας τα μάτια, αποπροσανατολισμένος, μη μπορώντας να σκεφτεί τι έπρεπε να κάνει.

Δε φαινόταν να υπάρχει δρόμος διαφυγής. Δεν υπήρχε καμία περίπτωση να φτάσει πεζός στο αυτοκίνητο, που ήταν παρακαρσιμένο εκατό μέτρα παρακάτω, χωρίς να τον ακολουθούν κάμερες, μικρόφωνα και άνθρωποι που είχαν φοιτήσει σε διαφόρων ειδών σχολεία και που είχαν σταλεί εκεί ειδικά γι' αυτόν. Τον έσωσε ο Άλαν Γέντομπ, φίλος του από το BBC, κινηματογραφιστής και παραγωγός, που τον είχε γνωρίσει οκτώ χρόνια νωρίτερα, όταν ο Άλαν γύριζε ένα ντοκιμαντέρ με τίτλο *Αρένα* και θέμα του έναν νεαρό συγγραφέα που είχε μόλις δημοσιεύσει ένα μυθιστόρημα το οποίο είχε τύχει θετικής υποδοχής, με τίτλο *Τα Παιδιά του Μεσονυχτίου*. Ο Άλαν είχε έναν δίδυμο αδερφό, όμως οι κοινοί τους γνωστοί συχνά έλεγαν, «Πιο πολύ ο Σαλμάν μοιάζει για δίδυμός σου». Αμφότεροι διαφωνούσαν με την εν λόγω άποψη, όμως αυτή εξακολούθησε να διατυπώνεται. Και σήμερα δεν ήταν η ιδανική ημέρα για να μην περάσει κανείς τον Άλαν για δίδυμο αδερφό του.

Το αυτοκίνητο του BBC που είχε στη διάθεσή του ο Άλαν σταμάτησε μπροστά στην εκκλησία. «Μπες μέσα», είπε, και λίγο μετά είχαν απομακρυνθεί από τους δημοσιογράφους που φώναζαν. Έκαναν κύκλους στο Νότινγκ Χιλ για λίγο, μέχρι να διαλυθεί το πλήθος έξω από την εκκλησία, και ύστερα επέστρεψαν στο σημείο όπου ήταν σταθμευμένο το Σάαμπ.

Μπήκε στο αυτοκίνητό του μαζί με τη Μάριαν και ξαφνικά βρέθηκαν μόνοι, οπότε η σιωπή πλάκωσε και τους δυο τους. Δεν άνοιξαν το ραδιόφωνο του αυτοκινήτου, καθώς ήξεραν πως οι ειδήσεις θα κατακλύζονταν από μίσος. «Πού να πάμε;» ρώτησε εκείνος, παρότι και οι δύο ήξεραν την απάντηση. Η Μάριαν είχε νοικιάσει πρόσφατα ένα μικρό υπόγειο διαμέρισμα στη νοτιοδυτική γωνιά της Λόνσντεϊλ Σκουέρ, στο Ίσλινγκτον, όχι μακριά από το σπίτι της οδού Σεν Πίτερ, θεωρητικά για να το χρησιμοποιεί ως χώρο εργασίας, στην πράξη όμως λόγω της αυξανόμενης έντασης μεταξύ τους. Ελάχιστοι άνθρωποι γνώριζαν την ύπαρξη εκείνου του διαμερίσματος. Εκεί θα είχαν το χώρο και το χρόνο να εκτιμήσουν την κατάσταση και να λάβουν αποφάσεις. Αμίλητοι, πήγαν στο Ίσλινγκτον. Δε φαινόταν να υπάρχει κάτι να πουν.

Η Μάριαν ήταν θαυμάσια συγγραφέας και όμορφη γυναίκα, όμως ο Ρούοντι είχε αρχίσει να ανακαλύπτει πράγματα που δεν του άρεσαν.

Όταν εκείνη μετακόμισε στο σπίτι του, άφησε ένα μήνυμα στον αυτόματο τηλεφωνητή του φίλου του Μπιλ Μπιούφορντ, αρχισυντάκτη του περιοδικού *Granta*, για να τον ενημερώσει ότι το νούμερο του τηλεφώνου της είχε αλλάξει. «Ίσως το νέο νούμερο κάτι να σου θυμίσει», συνέχιζε το μήνυμα και ύστερα, μετά από μία παύση την οποία ο Μπιλ βρήκε ανησυχητική: «*Τον τσάκωσα*». Ο Ρούσντι τής είχε ζητήσει να τον παντρευτεί ενώ βρισκόταν σε άκρως φορτισμένη συναισθηματικά κατάσταση μετά το θάνατο του πατέρα του τον Νοέμβριο του 1987, και τα πράγματα μεταξύ τους δεν παρέμειναν καλά για πολύ μεγάλο διάστημα. Οι στενότεροι φίλοι του, ο Μπιλ Μπιούφορντ, ο Γκίλον Άιτκεν, ο Αμερικανός συνάδελφός του Άντριου Γουάιλι, η ηθοποιός και συγγραφέας Πολίν Μέλβιλ από τη Γουιάνα και η αδερφή του Σαμίν, που ανέκαθεν ήταν πιο κοντά του από κάθε άλλο άνθρωπο, είχαν αρχίσει να ομολογούν ότι δεν τη συμπαθούσαν, πράγμα φυσικά που κάνουν συνήθως οι φίλοι όταν οι άνθρωποι χωρίζουν, κι έτσι, σκέφτηκε, κάποια από εκείνα τα σχόλια δεν έπρεπε να ληφθούν υπόψη. Όμως και ο ίδιος την είχε πιάσει κάποιες φορές να λέει ψέματα, κι αυτό τον είχε κλονίσει. Τι γνώμη είχε για τον ίδιο; Συχνά έμοιαζε θυμωμένη και συνήθιζε να κοιτάζει το κενό, πάνω από τον ώμο του, όταν του μιλούσε, σαν να απευθυνόταν σε φάντασμα. Ο Ρούσντι ανέκαθεν ελκυσόταν από την ευφυΐα και το πνεύμα της, στοιχεία που εξακολουθούσαν να υπάρχουν, καθώς και από την εμφάνισή της, τα μακριά κύματα των καστανοκόκκινων μαλλιών της, το πλατύ, σαρκώδες, αμερικάνικο χαμόγελό της. Όμως στα μάτια του είχε εξελιχτεί σε ένα μυστηριώδες άτομο, και μερικές φορές είχε την αίσθηση πως είχε παντρευτεί μια ξένη. Μια γυναίκα πίσω από ένα προσωπείο.

Ήταν απομεισήμερο και ξαφνικά οι προσωπικές τους διαφορές φάνταζαν ασήμαντες. Εκείνη την ημέρα πλήθη ανθρώπων διαδήλωναν στους δρόμους της Τεχεράνης κρατώντας αφίσες με το πρόσωπό του, από τις οποίες είχαν βγάλει τα μάτια, κάνοντάς τον να μοιάζει με ένα από τα πτώματα στα *Πουλιά*, με τις μαυρισμένες, ματωμένες, ρημαγμένες κόγχες τους. Αυτό ήταν το θέμα σήμερα: το διόλου ευχάριστο ενδιαφέρον, ανήμερα του Αγίου Βαλεντίνου, που του έδειχναν εκείνοι οι γενειοφόροι άντρες, εκείνες οι φασκισμένες γυναίκες και ο θανάσιμα επικίνδυνος γέροντας που πέθαινε στο δωμάτιό του, επιχειρώντας για μία ύστατη φορά ν' αγγίξει μια σκοτεινή, φονική δόξα. Μετά την άνοδό του στην εξουσία, ο μιάμις δολοφόνησε πολλά από τα άτομα που τον οδήγησαν εκεί, καθώς και όποιον αντιπαθούσε. Συνδικαλιστές, φεμινιστές, σοσιαλιστές, κομμουνιστές, ομοφυλόφιλους, πόρνες, αλλά και πρώην στενούς του συνεργάτες. Στους *Σατανικούς Στίχους* υπήρχε το πορτρέτο ενός μιάμι σαν κι εκείνον, ενός μιάμι που είχε μετεξελιχτεί σε τέρας και που το γιγαντιαίο στόμα του κατάρπιε την ίδια την επανάστασή του. Ο πραγματικός μιάμις είχε οδηγήσει τη χώρα του σε έναν ανούσιο πόλεμο με τον γείτονά της, και μια ολόκληρη γενιά είχε χαθεί, εκατοντάδες χιλιάδες νέοι της χώρας, προτού ο γέροντας αποφασίσει να δώσει ένα τέλος. Είπε πως η αποδοχή της ειρήνης με το Ιράκ ήταν σαν να κατάρπινε φαρμάκι, όμως το κατάρπιε. Μετά από αυτό, οι νέοι ξεσηκώθηκαν ενάντια στον μιάμι και η επανάστασή του έπαψε να είναι λαοφιλής. Χρειαζόταν έναν τρόπο να συσπειρώσει τους πιστούς και τον βρήκε στη μορφή ενός βιβλίου και του συγγραφέα του. Το βιβλίο ήταν έργο του σατανά

και ο συγγραφέας του ο ίδιος ο σατανάς: ιδού ο εχθρός που χρειαζόταν. Κι αυτός ο συγγραφέας βρισκόταν σ' ένα υπόγειο διαμέρισμα στο Ίσλινγκτον, αγκαλιά με τη σύζυγο του από την οποία τελούσε σχεδόν σε διάσπαση. Αυτός ήταν ο σατανάς που είχε ανάγκη ο ετοιμοθάνατος ιμάμης.

Τώρα που η σχολική ημέρα είχε τελειώσει, έπρεπε οπωσδήποτε να δει τον Ζαφάρ. Τηλεφώνησε στην Πολίν Μέλβιλ και της ζήτησε να κρατήσει συντροφιά στη Μάριαν όσο εκείνος θα έκανε την επίσκεψη. Η Πολίν ήταν γειτόνισσά του στο Χάιμπουρι Χιλ στις αρχές της δεκαετίας του 1980, μια μιγάδα ηθοποιός με ζωηρό βλέμμα, εκρηκτικές χειρονομίες και ζεστή καρδιά, γεμάτη ιστορίες για τη Γουιάνα, όπου ένας από τους προγόνους της είχε συναντήσει τον Έβλιν Γουά, του είχε δείξει τον τόπο και πιθανότατα, όπως θεωρούσε η ίδια, αποτέλεσε τη βάση για το χαρακτήρα του κυρίου Τοντ, του παλαβού γέρου που αιχμαλώτισε τον Τόνι Λαυτ στο τροπικό δάσος και τον υποχρέωνε να του διαβάξει Ντίκενς για πάντα στο *Μια Χούφτα Σκόνη*· αλλά και ιστορίες για το πώς γλίτωσε τον σύζυγό της, τον Άνγκους, από τη Λεγεώνα των Ξένων όταν πήγε και στάθηκε φωνάζοντας στις πύλες του οχυρού, ώσπου τον άφησαν να φύγει· και για το πώς υποδύθηκε τη μητέρα του Άντριαν Έντμονσον στην πετυχημένη τηλεοπτική κωμική σειρά *Τα Νιάτα*. Ασχολούνταν με τον αυτοσχεδιασμό στην κωμωδία και είχε δημιουργήσει έναν αντρικό χαρακτήρα που «κατέληξε τόσο επικίνδυνος και φοβερός ώστε υποχρεώθηκα να πάψω να τον υποδύομαι», έλεγε. Έγραφε αρκετές από τις ιστορίες της για τη Γουιάνα και τους τις έδειξε. Ήταν πολύ, πολύ καλές κι όταν δημοσιεύτηκαν στο πρώτο της βιβλίο, με τίτλο *Μεταμορφώσεις*, έτυχαν εξαιρετικής υποδοχής. Ήταν δυνατή, έξυπνη και πιστή· την εμπιστευόταν απολύτως. Ήρθε αμέσως, χωρίς να το συζητήσει καθόλου, κι ας ήταν τα γενέθλιά της, παρά τις όποιες επιφυλάξεις είχε για τη Μάριαν. Ο Ρούσντι ένωσε ανακουφισμένος αφήνοντας τη Μάριαν στο διαμέρισμα της Λόνσντεϊλ Σκουέρ καθώς οδηγούσε μόνος του στην οδό Μπούρμα. Η όμορφη, ηλιόλουστη ημέρα, που η εκπληκτική χειμωνιάτικη λάμψη της έμοιαζε με απάντηση στην ασχήμια των ειδήσεων, είχε τελειώσει. Το Λονδίνο τον Φεβρουάριο ήταν σκοτεινό την ώρα που τα παιδιά επέστρεφαν στα σπίτια τους. Όταν έφτασε στο σπίτι της Κλαρίσα και του Ζαφάρ, η αστυνομία βρισκόταν ήδη εκεί. «Α, εδώ είστε», είπε ένας αστυνομικός. «Αναρωτιόμασταν πού είχατε πάει».

«Τι συμβαίνει, μπαμπά;» Ο γιος του είχε μια έκφραση που κανονικά δε θα έπρεπε ποτέ να περάσει από το πρόσωπο ενός εννιάχρονου παιδιού. «Του έλεγα», είπε ζωηρά η Κλαρίσα, «ότι θα σε φροντίσουν όπως πρέπει μέχρι να ξεθυμάνει αυτή η ιστορία και πως όλα θα πάνε καλά». Ύστερα τον αγκάλιασε έτσι όπως δεν τον είχε αγκαλιάσει εδώ και πέντε χρόνια, από τότε που έληξε ο γάμος τους. Ήταν η πρώτη γυναίκα που αγάπησε στη ζωή του. Την είχε γνωρίσει στις 26 Δεκεμβρίου του 1969, πέντε ημέρες πριν το τέλος της δεκαετίας, όταν εκείνος ήταν είκοσι δύο κι εκείνη είκοσι ενός ετών. Κλαρίσα Μαίρη Λούαρντ. Είχε μακριά πόδια και πράσινα μάτια κι εκείνη την ημέρα φορούσε ένα χίπικο πανωφόρι από δέρμα προβάτου και μια κορδέλα τυλιγμένη γύρω από τα έντονα σγουρά, σκούρα καστανοκόκκινα μαλλιά της – κι ακτινοβολούσε μια λάμψη που φώτιζε κάθε καρδιά. Είχε φίλους στο χώρο της ποπ μουσικής που τη φώναζαν *Χάπιλι* (αν και, ευτυχώς, το όνομα αυτό

έσβησε μαζί με την ξέφρενη δεκαετία που το γέννησε) και μια μητέρα που έπινε πάρα πολύ κι έναν πατέρα που είχε επιστρέψει κλονισμένος από τον πόλεμο, στον οποίο είχε υπηρετήσει ως πιλότος αεροσκαφών τύπου Παθφάιντερ· τελικά βούτηξε στο κενό από την κορυφή ενός κτιρίου όταν εκείνη ήταν δεκαπέντε ετών. Είχε κι ένα σκύλο που τον έλεγαν Μπομπλ και που όλο κατουρούσε στο κρεβάτι της.

Υπήρχαν πολλά στοιχεία του χαρακτήρα της κλειδωμένα κάτω από τη φωτεινή της όψη· δεν της άρεσε να διακρίνουν οι άνθρωποι τις σκιές που έκρυβε μέσα της, κι όταν την επισκεπτόταν η μελαγχολία πήγαινε στο δωμάτιό της κι έκλεινε την πόρτα. Ίσως να ένιωθε μέσα της την ίδια θλίψη που ένιωθε ο πατέρας της, και να φοβόταν πως θα μπορούσε να την ωθήσει κι εκείνη να πηδήξει από κάποιο κτίριο, οπότε απομονωνόταν μέχρι να της περάσει. Είχε το όνομα της τραγικής ηρωίδας του Σάμιουελ Ρίτσαρντσον και είχε σπουδάσει στο Χάρλοου Τεκ. Η Κλαρίσα στο Χάρλοου: μια αλλόκοτη ηχώ της Κλαρίσα Χάρλοου, μία ακόμη αυτοκτονία στον κύκλο της, η συγκεκριμένη λογοτεχνική· μία ακόμη ηχώ που προκαλούσε φόβο κι έπρεπε να εξουδετερωθεί από το εκθαμβωτικό της χαμόγελο. Η μητέρα της, η Λαβίνια Λούαρντ, που κουβαλούσε ένα επίσης δύσκολο παρατσούκλι, *Λάβι-Λου*, ανακάτευε τις οικογενειακές τραγωδίες σ' ένα ποτήρι τζιν και τις άφηνε να διαλυθούν εκεί μέσα ώστε να μπορεί να υποδύεται την εύθυμη χήρα απέναντι σε άντρες που την εκμεταλλεύονταν. Στην αρχή ήταν ένας παντρεμένος πρώην αξιωματικός του πεζικού, ο συνταγματάρχης Κεν Σουίτινγκ, που εμφανίστηκε από τη Νήσο του Μαν για να τη φλερτάρει, όμως δεν άφησε ποτέ τη γυναίκα του, κι ούτε σκόπευε να το κάνει. Αργότερα, όταν εκείνη μετανάστευσε στο χωριό Μίχας, στην Ανδαλουσία, προέκυψε μία σειρά Ευρωπαίων χαραιοφάηδων, πρόθυμων να τους ζει και να ξεδεύουν τα χρήματά της. Η Λαβίνια ήταν κάθετα αντίθετη με την απόφαση της κόρης της αρχικά να συζήσει και στη συνέχεια να παντρευτεί έναν αλλόκοτο, μακρυμάλλη Ινδό συγγραφέα, κατά πάσα πιθανότητα πάμφτωχο, για το οικογενειακό περιβάλλον του οποίου δεν ήταν διόλου σίγουρη. Διατηρούσε φιλικές σχέσεις με την οικογένεια των Λιουγόρθι από το Γουέστεραμ, στην κομητεία του Κεντ, και το σχέδιο ήταν ο γιος των Λιουγόρθι, ο Ρίτσαρντ, λογιστής στο επάγγελμα, ένας χλομός, κοκαλιάρης τύπος με λευκόξανθα μαλλιά που έφερναν στον Άντι Γουόρχολ, να παντρευτεί την όμορφη κόρη της. Η Κλαρίσα και ο Ρίτσαρντ έβγαιναν για ένα διάστημα, όμως παράλληλα άρχισε να βλέπει τον μακρυμάλλη Ινδό συγγραφέα στα κρυφά. Της πήρε δύο χρόνια για να διαλέξει ανάμεσά τους, όμως ένα βράδυ, τον Ιανουάριο του 1972, όταν εκείνος έδινε πάρτι για να γιορτάσει την εγκατάστασή του στο καινούργιο διαμέρισμα που νοίκιασε, στο Κέιμπριτζ Γκάρντενς, στην περιοχή του Λάντμπροουκ Γκρόουθ, εκείνη εμφανίστηκε έχοντας πάρει την απόφασή της· από τότε, έγιναν αχώριστοι. Οι γυναίκες ήταν ανέκαθεν εκείνες που αποφάσιζαν και η θέση των αντρών ήταν να αισθάνονται ευγνωμοσύνη, εφόσον ήταν οι τυχεροί που είχαν επιλεγεί.

Όλα τα χρόνια του πάθους, της αγάπης, του γάμου, της ζωής τους ως γονείς, της απιστίας (κυρίως από την πλευρά του), του διαζυγίου και της φιλίας αποτυπώθηκαν στην αγκαλιά που του χάρισε εκείνο το βράδυ. Το γεγονός αυτό είχε κατακλύσει τον πόνο που υπήρχε ανάμεσά τους παρ'αυτονόμας τον· και, κάτω από τον πόνο, υπήρχε κάτι παλιό και βαθύ που δεν είχε καταστραφεί. Φυσικά, ήταν και γο-

νείς αυτού του πανέμορφου αγοριού, και ως γονείς ανέκαθεν ήταν ενωμένοι και ομονοούσαν για τα πάντα. Ο Ζαφάρ είχε γεννηθεί τον Ιούνιο του 1979, την εποχή που τα *Παιδιά του Μεσονυκτίου* πλησίαζαν στην ολοκλήρωσή τους. «Σταύρωνε τα πόδια σου», της έλεγε, «γράφω όσο πιο γρήγορα μπορώ». Ένα απόγευμα σήμανε συναγερμός, οπότε σκέφτηκε, *Αυτό το παιδί θα γεννηθεί τα μεσάνυχτα*, όμως τελικά δε συνέβη κάτι τέτοιο: γεννήθηκε ημέρα Κυριακή, 17 Ιουνίου, στις 2:15' το απόγευμα. Το έγγραψε στην αφιέρωση για το μυθιστόρημά του. *Στον Ζαφάρ Ρούσντι, ο οποίος, αντίθετα με όλες τις προσδοκίες, γεννήθηκε απόγευμα*. Και ο οποίος τώρα ήταν εννιάμισι χρονών και ρωτούσε, με αγωνία, *Τι συμβαίνει;*

«Πρέπει να γνωρίζουμε», έλεγε ο αστυνομικός, «ποια θα μπορούσαν να είναι τα άμεσα σχέδιά σας». Σκέφτηκε αρκετά πριν απαντήσει. «Μάλλον θα επιστρέψω στο σπίτι μου», είπε τελικά, και ο τρόπος που μαγκώθηκαν οι ένστολοι άντρες επιβεβαίωσε τις υποψίες του. «Όχι, κύριε, δε θα σας το πρότεινα». Τότε τους είπε – και ήξερε εξαρχής ότι εκεί θα κατέληγε– για το διαμέρισμα στη Λόνοντεϊλ Σκουέρ, όπου περίμενε η Μάριαν. «Δεν είναι ευρέως γνωστό ότι συχνάζετε εκεί, κύριε;» «Όχι, απυνόμε, δεν είναι. «Καλώς. Όταν επιστρέψετε, κύριε, μη βγείτε ξανά απόψε, αν δεν έχετε αντίρρηση. Λαμβάνουν χώρα ορισμένες συσκέψεις και θα ενημερωθείτε σχετικά με το αποτέλεσμα τους αύριο, το νωρίτερο δυνατόν. Έως τότε, καλό θα ήταν να μένετε σε κλειστό χώρο».

Μίλησε στον γιο του, αγκαλιάζοντάς τον, καθώς εκείνη τη στιγμή αποφάσιζε να πει στο παιδί όσο περισσότερα μπορούσε, χρωματίζοντας κατά το δυνατόν πιο αισιόδοξα την όλη κατάσταση· είχε αποφασίσει πως ο καλύτερος τρόπος να βοηθήσει τον Ζαφάρ να αντιμετωπίσει αυτό που συνέβαινε ήταν να τον κάνει να αισθανθεί ότι συμμετείχε, να του προσφέρει μια γονική εκδοχή την οποία το παιδί θα μπορούσε να εμπιστευτεί και να στηριχτεί επάνω της ενόσω θα βομβαρδιζόταν από άλλες εκδοχές, στην αυλή του σχολείου ή στην τηλεόραση. Το σχολείο είχε αντιδράσει άριστα, είπε η Κλαρίσα, κρατώντας μακριά τούς φωτογράφους και ένα τηλεοπτικό συνεργείο που θέλησαν να καταγράψουν εικόνες από τον γιο του απειλούμενου άντρα, ενώ και τα άλλα αγόρια είχαν φερθεί άψογα. Χωρίς να συζητηθεί, είχαν συσπειρωθεί γύρω από τον Ζαφάρ, επιτρέποντάς του να περάσει μια φυσιολογική, ή έστω μία σχεδόν φυσιολογική, ημέρα στο σχολείο. Σχεδόν όλοι οι γονείς είχαν δηλώσει τη συμπαράστασή τους, ενώ οι ελάχιστοι που είχαν απαιτήσει να απομακρυνθεί ο Ζαφάρ από το σχολείο, επειδή η συνεχιζόμενη παρουσία του ενδεχομένως να έθετε σε κίνδυνο τα παιδιά τους, είχαν δεχτεί την καυστική απάντηση του διευθυντή, οπότε υποχρεώθηκαν σε άτακτη υποχώρηση. Ήταν ενθαρρυντικό να βλέπεις το θάρρος, την αλληλεγγύη και τις αρχές δικαίου να εκδηλώνονται εκείνη την ημέρα, ότι καλύτερο έχουν να παρουσιάσουν οι άνθρωπινες αξίες να αντιπαρατίθεται στη βία και τη μισαλλοδοξία –τη σκοτεινή πλευρά του ανθρώπου–, την ώρα ακριβώς που η θεριεμένη παλίρροια του σκότους φάνταζε τόσο δύσκολο να αντιμετωπιστεί. Αυτό που ήταν αδιανόητο μέχρι τότε άρχιζε να μετατρέπεται σε πραγματικότητα. Όμως στο Χάμστεντ, στη Σχολή Χολ, η αντίσταση ήδη ξεκινούσε.

«Θα σε δω αύριο, μπαμπά;» Κούνησε το κεφάλι του αρνητικά. «Θα σου τηλεφω-

νήσω όμως», είπε. «Θα σου τηλεφωνώ κάθε βράδυ, στις εφτά. Αν δεν είστε εδώ», είπε στην Κλαρίσα, «σε παρακαλώ άφησέ μου μήνυμα στον τηλεφωνητή στο σπίτι, τι ώρα θα ήταν καλύτερα να τηλεφωνήσω». Όλα αυτά συνέβαιναν στις αρχές του 1989. Οι όροι *προσωπικός ή φορητός υπολογιστής, κινητό τηλέφωνο, Ίντερνετ, ασύρματο δίκτυο, SMS, email*, είτε ήταν άγνωστοι, είτε εξαιρετικά καινούργιοι. Δεν είχε δικό του υπολογιστή, ούτε κινητό τηλέφωνο. Όμως είχε δικό του σπίτι, έστω κι αν δεν μπορούσε να περάσει τη νύχτα εκεί, και στο σπίτι υπήρχε ένας τηλεφωνητής, τον οποίο μπορούσε να καλέσει και να ανακτήσει τα μηνύματά του. «Στις επτά ακριβώς», επανέλαβε. «Κάθε βράδυ, εντάξει;» Ο Ζαφάρ έγενεψε καταφατικά, στενοχωρημένος. «Εντάξει, μπαμπά...»

Επέστρεψε στο σπίτι μόνος και οι ειδήσεις στο ραδιόφωνο ήταν όλες άσχημες. Δυο μέρες νωρίτερα είχε σημειωθεί μία «εξέγερση λόγω του Ρούσντι» έξω από το Αμερικανικό Πολιτιστικό Κέντρο στο Ισλαμαμπάντ, την πρωτεύουσα του Πακιστάν. (Δεν ήταν σαφές για ποιο λόγο θεωρούνταν οι Ηνωμένες Πολιτείες υπεύθυνες για τους *Σατανικούς Στίχους*). Η αστυνομία είχε πυροβολήσει εναντίον του πλήθους, με αποτέλεσμα να υπάρξουν πέντε νεκροί και εξήντα τραυματίες. Οι διαδηλωτές κρατούσαν πλακάτ που έγραφαν, ΡΟΥΣΝΤΙ, ΕΙΣΑΙ ΝΕΚΡΟΣ. Τώρα ο κίνδυνος είχε πολλαπλασιαστεί επικίνδυνα από το ιρανικό διάταγμα. Ο Αγιατολάχ Χομείνι δεν ήταν απλώς ένας ισχυρός κληρικός. Ήταν αρχηγός κράτους, και διέταζε τη δολοφονία ενός πολίτη άλλου κράτους, πάνω στον οποίο δεν είχε καμία δικαιοδοσία· εν τω μεταξύ, είχε δολοφόνους στις διαταγές του, που είχαν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν εναντίον «εχθρών» της Ιρανικής Επανάστασης, συμπεριλαμβανομένων εχθρών εκτός Ιράν. Υπήρχε μία ακόμη καινούργια λέξη που έπρεπε να μάθει. Τώρα, την άκουγε στο ραδιόφωνο: *ετεροδικία*. Γνωστή επίσης και ως *κρατικά εγκεκριμένη τρομοκρατία*. Ο Βολτέρος είχε πει κάποτε ότι ήταν φρόνιμο για έναν συγγραφέα να ζει κοντά στα σύνορα με μια άλλη χώρα, ώστε, σε περίπτωση που εξόριζε ισχυρούς ανθρώπους, να μπορούσε να διασχίσει τα σύνορα και να είναι ασφαλής. Ο ίδιος ο Βολτέρος εγκατέλειψε τη Γαλλία και πήγε στην Αγγλία, όταν προσέβαλε έναν αριστοκράτη, τον Ιππότη ντε Ροάν, όπου και παρέμεινε εξόριστος για επτά χρόνια. Όμως, το να ζεις σε διαφορετική χώρα από τους διώκτες σου πλέον δεν αποτελούσε εγγύηση ασφάλειας. Τώρα υπήρχαν οι *εξωχώριες ενέργειες*. Με άλλα λόγια, σε κυνηγούσαν.

Η νύχτα στη Λόνσντεϊλ Σκουέρ ήταν κρύα, σκοτεινή, ξάστερη. Στην πλατεία υπήρχαν δύο αστυνομικοί. Όταν κατέβηκε από το αυτοκίνητό του, έκαναν πως δεν τον κατάλαβαν. Περιπολούσαν σε μικρή απόσταση, έχοντας το νου τους στο δρόμο κοντά στο διαμέρισμα, σε απόσταση εκατό μέτρων προς κάθε κατεύθυνση· άκουγε τα βήματά τους ακόμη κι όταν βρέθηκε μέσα στο σπίτι. Συνειδητοποίησε, σ' εκείνη τη στοιχειωμένη από βήματα σιωπή, ότι πλέον δεν μπορούσε να κατανοήσει τη ζωή του ή πώς θα μπορούσε να εξελιχτεί, και σκέφτηκε, για δεύτερη φορά εκείνη την ημέρα, ότι ίσως να μην του απέμενε πολλή ζωή ακόμη για να την κατανοήσει. Η Πολίν γύρισε στο σπίτι της και η Μάριαν έπεσε στο κρεβάτι από νωρίς. Ήταν μια μέρα που θα 'θελε να την ξεχάσει. Ήταν μια μέρα αξέχαστη. Ξάπλωσε στο κρεβάτι, δίπλα στη σύζυγό του, κι εκείνη γύρισε προς το μέρος του και αγκα-

λιάστηκαν, μαγκωμένα – δύο άνθρωποι δυσανεσθημένοι με το γάμο τους. Ύστερα, χώρια, ο καθένας απορροφημένος στις σκέψεις του, ξαγρύπνησαν.

Βήματα. Χειμώνας. Μια μαύρη φτερούγα να πεταρίζει πάνω σ' ένα μονόζυγο. *Ενημερώνω τον υπερήφανο μουσουλμανικό λαό όλου τον κόσμο... να τους εκτελέσουν όπου τους βρουν...* Κι ανάμεσα από τις λέξεις, τα στιχάκια ενός παιδικού τραγουδιού χωρίς νόημα, χωρίς τέλος.

Ένα Αντίστροφο Φαουστιανό Σύμφωνο

ΟΤΑΝ ΗΤΑΝ ΜΙΚΡΟΣ, Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ την ώρα του ύπνου τού αφηγούνταν τα σπουδαία παραμύθια της Ανατολής, του τα 'λεγε και του τα ξανάλεγε και τα ξαναέπλαθε και τα αναδημιουργούσε με τον δικό του τρόπο – τις ιστορίες της Σεχραζάτ από τις *Χίλιες και Μία Νύχτες*, ιστορίες που ειπώθηκαν με φόντο το θάνατο για να αποδείξουν τη δύναμη των ιστοριών να εκπολιτίζουν και να υπερνικούν ακόμη και τους πιο δολοφονικούς τυράννους· τους μύθους με τα ζώα της *Παντοσάντρα*· τα θαύματα που ξεχύνονταν σαν καταρράκτης από την *Καθασαριτσαγκάρα*, τον «Ωκεανό των Ποταμών της Ιστορίας», την απέραντη δεξαμενή ιστοριών που δημιουργήθηκε στο Κασμίρ, όπου είχαν γεννηθεί οι πρόγονοί του· τις ιστορίες πανίσχυρων ηρώων που συγκεντρώνονται στη *Χαμζανάμα* και τις *Περιπέτειες του Χατίμ Τάι* (εδώ υπήρχε και κινηματογραφική εκδοχή, εμπλουτισμένη σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο, οι προσθήκες της οποίας συνδυάζονταν και ενισχύονταν στις αφηγήσεις που συνόδευαν την ώρα του ύπνου). Μεγαλώνοντας με αυτές τις αφηγήσεις, διδάχτηκε δύο αξέχαστα μαθήματα: πρώτον, ότι οι ιστορίες δεν ήταν αληθινές (δεν υπήρχαν «πραγματικά» τζίνια που ζούσαν σε μπουκάλια, ούτε ιπτάμενα χαλιά ή θαυματουργά λυχνάρια), οπότε τού επιτρεπόταν να νιώσει και να γνωρίσει αλήθειες που η αλήθεια δεν μπορούσε να του δώσει, και, δεύτερον, ότι όλες οι ιστορίες τού ανήκαν, ακριβώς όπως ανήκαν και στον πατέρα του, τον Ανίς, και σε όλους τους άλλους: ήταν όλες δικές του, φωτεινές ιστορίες και σκοτεινές ιστορίες, ιερές ιστορίες και χυδαίες ιστορίες, δικές του για να τις μεταβάλλει, να τις ανανεώσει, να τις απορρίψει και να τις ξαναπιάσει όποτε και όταν ήθελε, δικές του για να γελάσει και να χαρεί, να ζήσει στους κόσμους τους και σύμφωνα με τις αρχές τους, να τους χαρίσει ζωή αγαπώντας τες, κι αυτές σε αντάλλαγμα να του χαρίσουν επίσης ζωή. Ο άνθρωπος ήταν το αφηγηματικό ζώο, το μοναδικό στον πλανήτη που έλεγε ιστορίες προκειμένου να κατανοήσει τι είδους πλάσμα ήταν. Η αφήγηση ήταν κληρονομικό του δικαίωμα και κανείς δε θα του τη στερούσε.

Η μητέρα του, η Νεγκίν, είχε κι εκείνη ιστορίες να του αφηγηθεί. Η Νεγκίν Ρούσντι είχε γεννηθεί ως Ζόρα Μπατ. Όταν παντρεύτηκε τον Ανίς, δεν άλλαξε μονάχα το επίθετό της αλλά και το μικρό της όνομα, αποκτώντας για χάρη του μιαν άλλη

υπόσταση, αφήνοντας πίσω τη Ζόρα που εκείνος δεν ήθελε να θυμάται, τη γυναίκα που κάποτε ήταν ερωτευμένη μ' έναν άλλο άντρα. Το κατά πόσο στα τριόβαθα της καρδιάς της ήταν Ζόρα ή Νεγκίν ο γιος της δεν το έμαθε ποτέ, καθώς δεν του μίλησε ποτέ για τον άντρα που άφησε πίσω· επέλεγε να αποκαλύπτει τα μυστικά όλων των άλλων, εκτός από τα δικά της. Ήταν κουτσομπολόα παγκοσμίου κλάσεως και, έτσι όπως καθόταν πάνω στο κρεβάτι της, ζουλώντας της τα πόδια με τον τρόπο που της άρεσε, αυτός, το πρωτότοκο παιδί και μοναχογιός της, απορροφούσε τα λαχταριστά και ορισμένες φορές πιπεράτα νέα της γειτονιάς που κουβαλούσε στο κεφάλι της, τα γιγαντιαία, διακλαδούμενα, αλληλένδετα δάση των οικογενειακών δέντρων που ψιθύριζαν μέσα της, κατάφορτα από τους ζουμερούς, απαγορευμένους καρπούς των σκανδάλων. Κι εκείνα τα μυστικά κατέληξε να θεωρεί πως επίσης τού ανήκαν, καθώς από τη στιγμή που ένα μυστικό αποκαλυπτόταν έπαινε ν' ανήκει σε όποιον το είχε πει: γινόταν κτήμα εκείνου που το 'χε ακούσει. Αν δεν ήθελες να κυκλοφορήσει παραέξω ένα μυστικό, ένας ήταν ο απαράβατος κανόνας: *μην το πεις πουθενά*. Κι αυτός ο κανόνας θα του φαινόταν χρήσιμος, αργότερα στη ζωή. Σ' εκείνη τη μεταγενέστερη ζωή, όταν είχε πια γίνει συγγραφέας, του είπε η μητέρα του: «Θα πάψω να σ' τα λέω αυτά τα πράγματα, γιατί τα βάζεις στα βιβλία σου κι ύστερα έχω μπλεξίματα». Πράγμα που ήταν αλήθεια και ίσως θα ήταν όντως καλό να είχε σταματήσει· μα ήταν εθισμένη στο κουτσομπολιό και δεν μπορούσε να το κόψει, ακριβώς όπως ο άντρας της, ο πατέρας του, δεν μπορούσε να κόψει το ποτό.

Βίλα Γουίνδσορ, οδός Γουόρντεν, Βομβάη-26. Ήταν ένα σπίτι πάνω στο λόφο, με θέα προς τη θάλασσα και την πόλη που εκτεινόταν ανάμεσα στο λόφο και τη θάλασσα· ναι, ο πατέρας του ήταν πλούσιος, αν και πέρασε τη ζωή του χάνοντας όλα του τα χρήματα και πέθανε πάμφτωχος, ανήμπορος να ξεπληρώσει τα χρέη του, μ' ένα μασούρι ρουπίες κρυμμένες στο πάνω αριστερά συρτάρι του γραφείου του να 'ναι όλα τα χρήματα που άφησε πίσω του. Ο Ανίς Αχμέτ Ρούσντι («Πτυχιούχος Κέμπριτζ, Δικηγόρος», έγραφε υπερήφανα η μπρούντζινη πινακίδα που ήταν βιδωμένη στον τοίχο δίπλα στην κυρία είσοδο της Βίλας Γουίνδσορ) κληρονόμησε ολόκληρη περιουσία από τον πατέρα του, μεγιστάνα της υφαντουργίας, του οποίου ήταν μοναχογιός, την ξόδεψε, την έχασε και ύστερα πέθανε – όλ' αυτά θα μπορούσαν να είναι η ιστορία μιας ευτυχισμένης ζωής, όμως δεν ήταν. Τα παιδιά του γνώριζαν ορισμένα πράγματα για τον ίδιο: πως το πρωί ήταν ευδιάθετος μέχρι να ξυριστεί και ύστερα, όταν η ξυριστική μηχανή είχε κάνει τη δουλειά της, άρχιζε να εκνευρίζεται, οπότε φρόντιζαν να μη μπλέκουν στα πόδια του· πως, όταν τα πήγαινε στην παραλία το Σαββατοκύριακο, ήταν ζωηρός και ευχάριστος στον πηγαισμό αλλά θυμωμένος στην επιστροφή· πως, όταν έπαιζε γκολφ με τη μητέρα τους στη Λέσχη Γουίλινγκτον, εκείνη έπρεπε να φροντίσει να χάσει, παρότι ήταν δυνατότερη παίττρια από εκείνον – δεν άξιζε ο κόπος να κερδίζει· και πως, όταν ήταν μεθυσμένος, τους μόρφαιζε φρικτά, έδινε στο πρόσωπό του αλλόκοτες και φοβερές εκφράσεις, που τους τρώμαζαν απερίγραπτα και που κανείς ξένος δεν τις είδε ποτέ, οπότε κανείς δεν καταλάβαινε και τι εννοούσαν όταν έλεγαν ότι ο πατέρας τους «έκανε γκριμάτσες». Όμως όταν ήταν παιδιά υπήρχαν οι ιστορίες, και ύστερα ο ύπνος, κι αν άκουγαν υψωμένες φωνές σε κάποιο άλλο δωμάτιο, αν άκουγαν

τη μητέρα τους να κλαίει, δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε γι' αυτό. Κουκουλώονταν με τα σεντόνια τους και ονειρεύονταν.

Ο Ανίς πήγε τον δεκατριάχρονο γιο του στην Αγγλία τον Ιανουάριο του 1961 και, για περίπου μία εβδομάδα, πριν ξεκινήσει τη φοίτησή του στη Σχολή Ράγκμπι, μοιράστηκαν ένα δωμάτιο στο ξενοδοχείο Κάμπερλαντ, κοντά στη Μαριπλ Αρτς, στο Λονδίνο. Το πρωί έβγαιναν για να αγοράσουν τα αντικείμενα που χρειαζόταν για το σχολείο, τούντ σακάκια, παντελόνια από γκρι φανέλα και πουκάμισα Van Heusen με απουσώμενα, ημίσκληρα κολάρια – δε φοριόντουσαν χωρίς μπαλένες, που πίεζαν το λαιμό του αγοριού δυσκολεύοντάς του την αναπνοή. Έπιναν μιλκσεϊκ σοκολάτας στο Λάιονς Κόρνερ Χάουζ στην οδό Κόβεντρι, και πήγαιναν στον κινηματογράφο Odeon της Μαριπλ Αρτς για να παρακολουθήσουν την *Κόλαση του Σεν Τρίνιας* – και το αγόρι ευχόταν να υπήρχαν και κορίτσια στο οικοτροφείο του. Τα βράδια ο πατέρας του αγόραζε κοτόπουλο σχάρας από ένα μαγαζί στην οδό Έντζγουερ και τον έβαζε να το περνάει λαθραία στο δωμάτιο του ξενοδοχείου, μέσα στο καινούργιο μπλε, μάλλινο πανωφόρι του. Τις νύχτες ο Ανίς μεθούσε και μες σ' άγρια μεσάνυχτα ξυπνούσε αγριεμένος τον έντρομο γιο του για να του βάλει τις φωνές, χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο τόσο χυδαίο, που στο αγόρι φάνταζε αδύνατο ο πατέρας του να ξέρει τέτοιες λέξεις. Ύστερα, πήγαν στο Ράγκμπι, αγόρασαν μια κόκκινη πολυθρόνα και αποχαιρετίστηκαν. Ο Ανίς τραβήξε μια φωτογραφία του γιου του έξω από το οικοτροφείο με το κυανόλευκο ριγέ καπέλο και το πανωφόρι που μύριζε κοτόπουλο, κι αν έβλεπες τη θλίψη στο βλέμμα του αγοριού θα νόμιζες ότι στενοχωριόταν που θα πήγαινε σχολείο τόσο μακριά από το σπίτι του. Όμως στην πραγματικότητα το αγόρι δεν έβλεπε την ώρα να φύγει ο πατέρας του ώστε ν' αρχίσει την προσπάθεια να ξεχάσει τις νύχτες που κατακλύζονταν από το απάισιο λεξιλόγιο, την απρόκλητη οργή και τα κόκκινα μάτια. Ήθελε ν' αφήσει τη θλίψη στο παρελθόν και να ξεκινήσει το μέλλον του και μετά ήταν ίσως αναπόφευκτο να φτιάξει τη ζωή του όσο το δυνατόν μακρύτερα από τον πατέρα του, να βάλει ωκεανούς ανάμεσά τους και να τους βασιτήξει εκεί. Όταν αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ και είπε στον πατέρα του ότι ήθελε να γίνει συγγραφέας, μια κραυγή πόνου πετάχτηκε ασυγκράτητη από το στόμα του Ανίς: «Κι εγώ τι θα πω στους φίλους μου;»

Δεκαεννέα χρόνια αργότερα, όμως, στα τεσσαρακοστά γενέθλια του γιου του, ο Ανίς Ρούντι τού έστειλε μια επιστολή, χειρόγραφη, η οποία εξελίχθηκε στο πιο πολύτιμο μήνυμα που είχε λάβει ή επρόκειτο να λάβει στη ζωή του. Αυτό συνέβη μόλις πέντε μήνες πριν το θάνατο του Ανίς, σε ηλικία εβδομήντα επτά ετών, από ταχέως εξελισσόμενο πολλαπλό μυέλωμα – καρκίνο του μυελού των οστών. Σε εκείνη την επιστολή ο Ανίς φανέρωσε πόσο προσεκτικά και βαθιά είχε διαβάσει και κατανοήσει τα βιβλία του γιου του, πόσο ανυπομονούσε να διαβάσει κι άλλα και πόσο έντονα αισθανόταν την πατρική αγάπη, που είχε περάσει τη μισή του ζωή αδυνατώντας να εκφράσει. Έζησε αρκετά ώστε να χαρεί με την επιτυχία των *Παιδιών του Μεσονυχτίου* και του *Ονειδούς*, όμως όταν κυκλοφόρησε το βιβλίο που του όφειλε τα περισσότερα δε βρισκόταν πια στη ζωή για να το διαβάσει. Ενδεχομένως αυτό να ήταν ευτύχημα, καθώς σήμαινε ότι δεν έζησε και το σάλο που ξέσπασε· έστω

κι αν ένα από τα ελάχιστα πράγματα για τα οποία ο γιος του ήταν απολύτως βέβαιος ήταν πως στη μάχη γύρω από τους *Σατανικούς Στίχους* θα απολάμβανε την απερίφραστη, ακλόνητη στήριξη του πατέρα του. Μάλιστα, χωρίς τις ιδέες και το παράδειγμα του πατέρα του να τον εμπνέει, το συγκεκριμένο μυθιστόρημα δε θα είχε γραφτεί ποτέ. *Σου γαμάνε τη ζωή, η μητέρα και ο πατέρας σου;* Όχι, δεν ήταν αυτό, κάθε άλλο. Δηλαδή, το έκαναν κι αυτό, ίσως, όμως παράλληλα σου επέτρεψαν να γίνεις ο άνθρωπος, και ο συγγραφέας, που είχες τη δυνατότητα να γίνεις.

Το πρώτο δώρο που πήρε από τον πατέρα του, ένα δώρο σαν μήνυμα κλεισμένο σε χρονοκάψουλα που δεν το κατανόησε παρ'όλο που ήταν ενήλικας, ήταν το επίθετο της οικογένειας. Το «Ρούσντι» ήταν εφεύρημα του Ανίς· το όνομα του δικού του πατέρα ήταν κανονικός σιδηρόδρομος, Κχουατζά Μουχάμαντ Ντιν Κχαλίκι Ντεχλαβί, ένα θαυμάσιο όνομα του Παλαιού Δελχί, πέρα για πέρα ταιριαστό σ' εκείνο τον παλαιάς κοπής αρχοντάνθρωπο που τους αγριοκοίταζε μέσα από τη μοναδική σωζόμενη φωτογραφία του, εκείνο τον επιτυχημένο βιομήχανο και σποραδικά συγγραφέα δοκιμίων που έζησε σ' ένα ετοιμόρροπο *χαβέλι* στον περίφημο παλιό μαχαλά του Μπαλιμαράν, ένα λαβύρινθο από μικρά, πεδικλωμένα σοκάκια λίγο παρακάτω από το Τσαντί Τσόουκ όπου έζησε ο σπουδαίος ποιητής Γκαλίμπ, που έγραψε στα φαρσί και τα ουρντού. Ο Μουχάμαντ Ντιν Κχαλίκι πέθανε νέος, αφήνοντας στον γιο του ολόκληρη περιουσία (την οποία εκείνος έμελλε να κατασπαταλήσει) κι ένα όνομα που φάνταζε αφόρητα βαρύ στον σύγχρονο κόσμο. Ο Ανίς επέλεξε για τον εαυτό του το επίθετο «Ρούσντι», λόγω του θαυμασμού που έτρεφε για τον Ιμπν Ρουσντ, γνωστότερο ως «Αβερρόη» στη Δύση, τον Ισπανο-Άραβα φιλόσοφο από την Κόρδοβα, που έζησε τον 12ο αιώνα και αναδείχτηκε σε *καδής* ή αλλιώς δικαστή της Σεβίλλης, μεταφραστή και φημισμένο σχολιαστή των έργων του Αριστοτέλη. Ο γιος του κουβαλούσε το επίθετο επί δύο δεκαετίες προτού καταλάβει ότι ο πατέρας του, πραγματικός μελετητής του Ισλάμ και ταυτόχρονα πλήρως διαξευγμένος από κάθε θρησκευτική πεποίθηση, το είχε επιλέξει γιατί σεβόταν τον Ιμπν Ρουσντ επειδή βρέθηκε στην πρωτοπορία της λογικής επιχειρηματολογίας απέναντι στην ισλαμική κυριολεξία της εποχής του· έτσι, πέρασαν περισσότερα από είκοσι χρόνια πριν η μάχη γύρω από τους *Σατανικούς Στίχους* αποτελέσει αντίλαλο του 20ού αιώνα γύρω από ένα αντιλεγόμενο ζήτημα οκτακοσίων ετών.

«Τουλάχιστον», μονολόγησε όταν ξέσπασε η καταιγίδα πάνω από το κεφάλι του, «πηγαίνω σ' αυτή τη μάχη έχοντας το σωστό επίθετο». Από τον τάφο, ο πατέρας του είχε καταφέρει να του προσφέρει τη σημαία υπό την οποία ήταν έτοιμος να πολεμήσει, το λάβαρο του Ιμπν Ρουσντ, που συμβόλιζε τη νόηση, την επιχειρηματολογία, την ανάλυση και την πρόοδο, την ελευθερία της φιλοσοφίας και της μάθησης από τα δεσμά της θεολογίας, την ανθρώπινη λογική ενάντια στην τυφλή πίστη, την υποταγή, την αποδοχή και την τελμάτωση. Κανείς δε θέλει να πάει στον πόλεμο, αν όμως έρθει ο πόλεμος να σε συναντήσει, τουλάχιστον να είναι ο σωστός πόλεμος, αυτός που θα αφορά τα σημαντικότερα πράγματα στον κόσμο – και κάλλιστα θα μπορούσες, αν επρόκειτο να τον δώσεις, να ονομάζεσαι «Ρούσντι» και να σταθείς εκεί όπου σε είχε τάξει ο πατέρας σου, στις παραδόσεις τού μέγα αριστοτελικού, του Αβερρόη, του Αμπντούλ Γουαλίντ Μουχάμαντ ιμπν Αχμάντ ιμπν Ρουσντ.

Είχαν την ίδια φωνή, ο πατέρας του κι εκείνος. Όταν απαντούσε στο τηλέφωνο στο σπίτι, οι φίλοι του Ανίς άρχιζαν να του μιλάνε σαν να ήταν ο πατέρας του κι αναγκαζόταν να τους σταματήσει πριν προλάβουν να πουν τίποτε ντροπιαστικό. Έμοιαζαν ο ένας στον άλλο, κι όταν, στα πιο ήρεμα στάδια της ακανθώδους διαδρομής τους ως πατέρας και γιος, κάθονταν σε μια βεράντα κάποια ζεστή βραδιά, με το άρωμα της μπουκαμβίλιας στα ρουθούνια τους κι ανταλλάσσοντας παθιασμένα επιχειρήματα για τον κόσμο, ήξεραν και οι δυο ότι, μόλο που διαφωνούσαν σε πολλά, είχαν τον ίδιο τρόπο σκέψης. Κι εκείνο που τους ένωνε, πάνω από όλα, ήταν η μη πίστη.

Ο Ανίς ήταν άθεος – δήλωση που εξακολουθεί να σοκάρει στις Ηνωμένες Πολιτείες, παρότι είναι απολύτως συνηθισμένη στην Ευρώπη, και παραμένει ακατανόητη τοποθέτηση σε μεγάλο μέρος του υπόλοιπου κόσμου, όπου η ιδέα τού να *μην* πιστεύεις είναι δύσκολο ακόμη και να διατυπωθεί. Όμως αυτό ήταν, ένας άθεος άνθρωπος που γνώριζε πολλά και που σκεφτόταν πολύ για τον Θεό. Η γέννηση του Ισλάμ τον γοήτευε γιατί ήταν η μόνη από τις μεγάλες θρησκείες του κόσμου που γεννήθηκε την εποχή της καταγεγραμμένης ιστορίας, και που ο προφήτης της δεν ήταν κάποιος θρύλος που περιγράφηκε και εξιδανικεύτηκε από «ευαγγελιστές» εκατό ή και περισσότερα χρόνια μετά την εποχή που έζησε και πέθανε, ούτε κάποιο πιάτο που ξαναμαγειρεύτηκε έτσι ώστε να προσφέρεται για εύκολη παγκόσμια κατανάλωση από τον έξοχο προσηλυτιστή Άγιο Παύλο· αλλά, αντίθετα, ένας άνθρωπος που η ζωή του ήταν γενικά καταγεγραμμένη, και η κοινωνική και οικονομική του κατάσταση πασίγνωστη· ένας άνθρωπος που έζησε σε μια εποχή βαθύτατων κοινωνικών αλλαγών, ένα ορφανό που μεγάλωσε κι έγινε πετυχημένος έμπορος, με μεταφυσικές τάσεις, που είδε μια μέρα πάνω στο όρος Χίρα, κοντά στη Μέκκα, τον Αρχάγγελο Γαβριήλ να στέκεται στον ορίζοντα καταυγάζοντας τον ουρανό και να του δίνει εντολή να «απαγγείλει», και έτσι, με τον τρόπο αυτό, να δημιουργήσει το βιβλίο που είναι γνωστό ως *Απαγγελία*: το *Korān*.

Αυτό πέρασε από τον πατέρα στον γιο: η πίστη πως η ιστορία της γέννησης του Ισλάμ ήταν γοητευτική γιατί επρόκειτο για ένα γεγονός *εντός της ιστορίας* και ότι, ως τέτοιο, ήταν προφανώς επηρεασμένο από τα γεγονότα, τις πιέσεις και τις ιδέες που κυριαρχούσαν κατά την εποχή της δημιουργίας της· ότι το να αποκτήσει ιστορικότητα η ιστορία, να προσπαθήσει κανείς να κατανοήσει πώς μια σπουδαία ιδέα διαμορφώθηκε από εκείνες της δυνάμεις, ήταν η μόνη δυνατή προσέγγιση του θέματος· και ότι θα μπορούσε κανείς να αποδεχτεί τον Μωάμεθ ως γνήσιο μύστη – ακριβώς όπως θα μπορούσε κανείς να αποδεχτεί ότι η Ιωάννα της Λορένης άκουσε πράγματι εκείνες τις φωνές ή ότι οι αποκαλύψεις του Αγίου Ιωάννη του Ευαγγελιστή αποτελούσαν τις «πραγματικές» εμπειρίες εκείνης της βασανισμένης ψυχής–, χωρίς να χρειάζεται ταυτόχρονα να αποδεχτεί ότι, έτσι και στεκόταν κάποιος δίπλα στον Προφήτη του Ισλάμ στο όρος Χίρα εκείνη την ημέρα, θα είχε δει κι αυτός τον αρχάγγελο. Η αποκάλυψη ερμηνευόταν ως ένα εσωτερικό, υποκειμενικό γεγονός, όχι σαν κάποια αντικειμενική πραγματικότητα, και ένα κείμενο, αποτέλεσμα αποκάλυψης, μπορούσε να εξεταστεί εξονυχιστικά ακριβώς όπως κάθε άλλο κείμενο, χρησιμοποιώντας όλα τα εργαλεία του κριτικού: λογοτεχνικά, ιστορικά, ψυχολο-

γικά, γλωσσολογικά και κοινωνιολογικά. Εν ολίγοις, το κείμενο έπρεπε να θεωρείται ανθρώπινο δημιούργημα και επομένως, όπως όλα τα δημιουργήματα αυτής της κατηγορίας, ήταν ευάλωτο στην ανθρώπινη αστοχία και ατέλεια. Στον περίφημο ορισμό του για το μυθιστόρημα, ο Αμερικανός κριτικός Ράνταλ Τζάρελ το περιγράφει ως «ένα μακροσκελές κείμενο που έχει κάποιο πρόβλημα». Ο Ανίς Ρούσντι θεωρούσε πως ήξερε ποιο ήταν το πρόβλημα με το Κοράνι: είχε καταλήξει να αποδοθεί, σε ορισμένα σημεία, μπερδεμένο.

Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Μωάμεθ κατέβηκε από το βουνό άρχισε να απαγγέλλει –ο ίδιος πιθανόν ήταν αγράμματος– και όποιος από τους στενούς του συντρόφους ήταν έκτοτε πιο κοντά έγραφε όσα έλεγε σε ό,τι υπήρχε πρόχειρο (πάπυρο, πέτρα, δέρμα, φύλλα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως λέγεται, ακόμη και σε κόκαλα). Μετά το θάνατό του αυτά τα κείμενα εξακολουθούσαν να φυλάσσονται σε ένα μπαούλο στο σπίτι του, οπότε οι Σύντροφοι συγκεντρώθηκαν προκειμένου να καθορίσουν τη σωστή ακολουθία της αποκάλυψης· και αυτός ο καθορισμός μάς έδωσε το θεωρούμενο σήμερα *κανονικό* κείμενο του Κορανίου. Προκειμένου αυτό το κείμενο να είναι «τέλειο», ο αναγνώστης όφειλε να πιστέψει ότι (α') ο Αρχάγγελος, μεταφέροντας το Λόγο του Θεού, το έπραξε χωρίς καμία αστοχία – θέση η οποία ενδεχομένως να είναι αποδεκτή, καθώς οι Αρχάγγελοι θεωρούνται απολύτως προστατευμένοι απέναντι στα παροράματα· (β') ότι ο Προφήτης, ή, όπως αποκαλούσε ο ίδιος τον εαυτό του, ο Αγγελιοφόρος, θυμόταν τα λόγια του Αρχαγγέλου με απόλυτη ακρίβεια· (γ') ότι οι βιαστικές καταγραφές των Συντρόφων, γραμμένες στην πορεία των είκοσι τριών χρόνων της αποκάλυψης, ήταν αντίστοιχα απαλλαγμένες από σφάλματα· και τέλος (δ') ότι, όταν συγκεντρώθηκαν προκειμένου να δώσουν στο κείμενο την τελική του μορφή, η συλλογική τους μνήμη της σωστής ακολουθίας ήταν επίσης άσφωγη.

Ο Ανίς Ρούσντι απέφευγε να αμφισβητήσει τα σημεία (α'), (β') και (γ'). Το σημείο (δ'), όμως, του ήταν δυσκολότερο να το καταπιεί, γιατί, όπως θα μπορούσε να διακρίνει οποιοσδήποτε έχει διαβάσει το Κοράνι, αρκετές *σούρες*, ή Κεφάλαια, περιείχαν ριζικά ασυμβίβαστες ανακολουθίες, καθώς άλλαζαν θέμα απροειδοποίητα και το εγκαταλελειμμένο θέμα σε ορισμένες περιπτώσεις ξεφύτρωνε αιφνιδιαστικά σε κάποια επόμενη *σούρα*, η οποία, μέχρι εκείνο το σημείο, αφορούσε κάποιο εντελώς διαφορετικό θέμα. Ήταν παλιά, βαθιά επιθυμία του Ανίς να ξεμπερδέψει αυτές τις ασυνέχειες και με τον τρόπο αυτό να οδηγηθεί σε ένα κείμενο σαφέστερο και ευκολότερο στην ανάγνωση. Ας σημειωθεί ότι αυτό δεν ήταν κάποιο μυστικό ή κρυφό σχέδιο· το συζητούσε ανοιχτά με φίλους του στη διάρκεια του δείπνου. Δεν υπήρχε καμία αίσθηση πως το εγχείρημα θα μπορούσε να δημιουργήσει κινδύνους για τον αναθεωρητή μελετητή, καμία υποψία κινδύνου. Ενδεχομένως οι εποχές να ήταν διαφορετικές, και αυτού του είδους οι σκέψεις να μπορούσαν να ακουστούν χωρίς να υπάρχει ο φόβος των αντιποίνων· εναλλακτικά, η παρέα ήταν έμπιστη ή, ίσως, ο Ανίς να ήταν ένας αφελής. Σε κάθε περίπτωση, αυτή ήταν η ατμόσφαιρα της ανοιχτής έρευνας μέσα στην οποία μεγάλωσε τα παιδιά του. Τίποτε δεν ήταν απαγορευμένο. Δεν υπήρχε κανένα ταμπού. Τα πάντα, ακόμη και τα ιερά κείμενα, μπορούσαν να ερευνηθούν και, ενδεχομένως, να βελτιωθούν.

Δεν το έκανε ποτέ. Όταν πέθανε, δε βρέθηκε κανένα τέτοιο κείμενο ανάμεσα στα χαρτιά του. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του κυριαρχούσαν το αλκοόλ και οι επαγγελματικές αποτυχίες, οπότε είχε ελάχιστο χρόνο ή διάθεση για τη σκληρή δουλειά που απαιτεί η βαθιά μελέτη του Κορανίου. Ίσως να ήταν ανέκαθεν ένα όνειρο ή κούφια λόγια που τα φούντωνε το ούισκι. Όμως, εκείνη η συζήτηση άφησε το σημάδι της πάνω στον γιο του. Αυτό ήταν το δεύτερο σπουδαίο δώρο του Ανίς στα παιδιά του: ο, κατά τα φαινόμενα, ατρόμητος σκεπτικισμός, συνοδευόμενος από μία σχεδόν απόλυτη ελευθερία από τη θρησκεία. Υπήρχε, πάντως, κάποια τυπική τήρηση ορισμένων απαγορεύσεων. Η «σάρκα του χοίρου» δεν καταναλωνόταν στο σπιτικό των Ρούσντι, ούτε θα συναντούσες πάνω στο τραπέζι της οικογένειας τους επίσης απαγορευμένους «πρωματοφάγους της γης και της θάλασσας»· σ' εκείνο το τραπέζι δεν είχε θέση το κάρι με γαρίδες. Υπήρχαν κι εκείνες οι εξαιρετικά σπάνιες επισκέψεις στην Ίνγκκα για τις τελετουργικές μετάνοιες μετά προσευχής. Κρατούσαν, ακόμη, μια δυο φορές το χρόνο τη νηστεία, στη διάρκεια της περιόδου που οι Ινδοί μουσουλμάνοι, ομιλητές τής σουρντού –αντί των αραβικών–, ονόμαζαν Ραμζάν, αντί για Ραμαζάνι. Και μια φορά, για ένα σύντομο διάστημα, υπήρξε κι ένας *μαουλβί*, ένας ιεροδιδάσκαλος, που τον προσέλαβε η Νεγκίν για να διδάξει τον αμαρτωλό γιο και τις θυγατέρες της τα βασικά στοιχεία της πίστης. Όταν όμως τα αμαρτωλά παιδιά επαναστάτησαν απέναντι στον *μαουλβί*, έναν κοντοπίθαρο που θύμιζε τον Χο Τσι Μινχ, πειράζοντάς τον τόσο αλύπητα που ο άνθρωπος έκανε πικρά παράπονα στους γονείς τους για την έλλειψη σεβασμού με την οποία αντιμετώπιζαν τα όσια των οσίων, ο Ανίς και η Νεγκίν γέλασαν και πήραν το μέρος των παιδιών τους. Ο *μαουλβί* έφυγε σκασιμένος και δεν επέστρεψε ποτέ, μουρμουρίζοντας αναθέματα για τους απίστευτους όπως απομακρυνόταν· έκτοτε, δεν υπήρξε καμία άλλη προσπάθεια θρησκευτικής διδασκαλίας. Τα άθθα παιδιά μεγάλωσαν στην αθεΐα και, στο σπίτι τους τουλάχιστον, δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα με αυτό.

Το πρώτο πράγμα που του κατέστη σαφές όταν γύρισε την πλάτη στον πατέρα του, με το κυανόλευκο ριγέ καπέλο του Οίκου Μπράντλεϊ και το μάλλινο πανωφόρι του, κι έπεσε με τα μούτρα στην αγγλική ζωή του, ήταν η αμαρτία τού να είσαι ξένος. Μέχρι εκείνο το σημείο δεν είχε θεωρήσει τον εαυτό του ως τον Άλλο οποιουδήποτε ανθρώπου. Μετά τη Σχολή Ράγκμπι, δεν ξέχασε ποτέ το μάθημα που πήρε εκεί: ότι θα υπήρχαν πάντοτε άνθρωποι που δε σε συμπαθούσαν, που στα μάτια τους φάνταζες τόσο ξένος όσο τα πράσινα ανθρωπάκια από τον Άρη ή η Γλίτσα από το Απώτερο Διάστημα, και πως ήταν μάταιο να προσπαθήσεις να τους αλλάξεις γνώμη. Αποξένωση: ένα μάθημα που πήρε κάτω από περισσότερο δραματικές συνθήκες αργότερα στη ζωή.

Σε ένα αγγλικό οικοτροφείο, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, όπως ανακάλυψε σύντομα, τρία ήταν τα σοβαρά σφάλματα στα οποία μπορούσες να υποπέσεις –όμως αν υπέπιπτες μόνο στα δύο από τα τρία μπορούσες να συγχωρεθείς–, τα εξής: να είσαι ξένος· να είσαι έξυπνος· να είσαι κακός στα αθλήματα. Στο Ρά-

γκμπι τα ξένα έξυπνα αγόρια που περνούσαν καλά ήταν παράλληλα αριστοτέχνες στο κρίκει ή, όπως στην περίπτωση ενός από τους συγχρόνους του, του Πακιστανού Ζία Μαχμούντ, εξαιρετικοί χαρτοπαίχτες (ο Ζία αναδείχτηκε σε έναν από τους κορυφαίους παίκτες μπριτζ στον κόσμο). Τα αγόρια που δε διέθεταν καμία έφεση στα αθλήματα όφειλαν να προσέχουν ώστε να μην είναι υπερβολικά έξυπνα και, ει δυνατόν, να μην είναι υπερβολικά ξένα, με το τελευταίο να αποτελεί το βαρύτερο από τα τρία σφάλματα.

Εκείνος διέπραξε και τα τρία σφάλματα. Ήταν ξένος, έξυπνος, και *όχι αθλητικός τύπος*. Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν τα χρόνια που πέρασε εκεί να είναι, εν πολλοίς, δυστυχημένα, παρότι τα πήγε καλά σε ακαδημαϊκό επίπεδο και έφυγε από το Ράγκμπι έχοντας την έντονη αίσθηση ότι διδάχτηκε εξαιρετικά καλά, και με όμορφες αναμνήσεις σπουδαίων δασκάλων, απ' αυτές που, εφόσον σταθούμε τυχεροί, μας συνοδεύουν στο υπόλοιπο της ζωής μας. Ανάμεσά τους ο Π. Γκ. Λιούις, γνωστός με το παρατσούκλι «Πιγκ», που του ενέπνευσε σε τέτοιο βαθμό την αγάπη για τα γαλλικά ώστε μέσα σε ένα τρίμηνο βρέθηκε από τον πάτο στην κορυφή της τάξης, κι επίσης οι καθηγητές ιστορίας Τ. Μ. Χόουπ-Σίμσον, γνωστός επίσης ως «Χόουπ Στίμουλους», και Τ. Γκ. «Γκατ» Χιλ, χάρη στην επιδέξια διδασκαλία των οποίων κατόρθωσε να κερδίσει σε ένα διαγωνισμό μια μικρή υποτροφία, για να μελετήσει ιστορία στο παλιό κολέγιο του πατέρα του, το Κινγκς Κόλετζ στο Κέιμπριτζ, όπου θα γνώριζε τον Ε. Μ. Φόρστερ και θα ανακάλυπτε το σεξ, αν και όχι ταυτόχρονα. (Σε μια λιγότερο, ενδεχομένως, πολύτιμη συνδρομή ο «Χόουπ Στίμουλους» ήταν επίσης ο άνθρωπος που τον έφερε σε επαφή με τον *Άρχοντα των Δαχτυλιδιών* του Τόλκιν – το βιβλίο εισχώρησε στη σκέψη του σαν αρρώστια, σαν μια μόλυνση από την οποία ουδέποτε κατόρθωσε να απαλλαγεί τελείως). Ο παλιός φιλόλογός του, ο Τζέφρεϊ Χέλιγουελ, έμελλε να εμφανιστεί στη βρετανική τηλεόραση την ημέρα μετά το φετρά, κουνώντας λυπημένος το κεφάλι και διερωτώμενος, σε γλυκές, αόριστους, αφελείς τόνους, «Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί πως ένα τόσο καλό, ήσυχο αγόρι θα μπορούσε να μπλέξει τόσο άσχημα;»

Κανείς δεν τον είχε πείσει να πάει σε οικοτροφείο στην Αγγλία. Η Νεγκίν ήταν αντίθετη με την ιδέα να στείλει τον μοναδικό της γιο πέρα από τη θάλασσα, σε μιαν άλλη ήπειρο. Ο Ανίς τού πρόσφερε την ευκαιρία και του πρότεινε να συμμετάσχει στις εξετάσεις Κοινής Εισόδου· όμως, ακόμη κι όταν πέρασε αυτή τη δοκιμασία με μια κάποια διάκριση και η θέση στο Ράγκμπι ήταν δική του, η τελική απόφαση για το αν θα έμενε ή θα έφευγε βρισκόταν αποκλειστικά στα χέρια του. Αργότερα στη ζωή θα αναρωτιόταν για την απόφαση που έλαβε ο δεκατριάχρονος εαυτός του, ένα αγόρι με ρίζες στην πόλη του, ευτυχισμένο με τους φίλους του, που περνούσε όμορφα στο σχολείο (με εξαίρεση μια μικρή, τοπική δυσκολία με τη γλώσσα Μαράθι), το καμάρι των γονιών του. Για ποιο λόγο αποφάσισε εκείνο το αγόρι να αφήσει πίσω του τα πάντα και να ταξιδέψει στην άλλη άκρη του κόσμου, στο άγνωστο, μακριά από όλους όσους τον αγαπούσαν και όλα όσα γνώριζε; Μήπως έφταιγε γι' αυτό η λογοτεχνία (καθώς ήταν σίγουρα βιβλιοφάγος); Σε μια τέτοια περίπτωση, ένοχοι θα μπορούσαν να είναι οι αγαπημένοι του Τζιβς και Μπέρτι ή ίσως ο Κόμης του Έμσγουορθ και ο σπόρος του, η Αυτοκρατορία του Μπλάντινγκς.

Ή ίσως να ήταν η αμφιλεγόμενη σαγήνη του κόσμου της Άγκαθα Κρίστι αυτή που τον έπεισε, παρότι η Μις Μαρπλ, η ηρωίδα της, κατοικούσε στο πλέον δολοφονικό χωριό της Αγγλίας, το θανάσιμο Σεν Μέρι Μιντ. Έπειτα ήταν και το *Χελιδόνια και Αμαζόνες* του Άρθουρ Ράνσομ, η σειρά βιβλίων που περιέγραφε τις περιπέτειες κάποιων παιδιών με βάρκες στη Λέικ Ντίστρικτ, και, πολύ, πολύ χειρότερα, οι τρομερές λογοτεχνικές αποδράσεις του Μπίλι Μπάντερ, του στρουμπουλού αγοριού στην εξωφρενική Σχολή Γκρέιφραϊάαρς του Φρανκ Ρίτσαρντς, όπου, ανάμεσα στους συμμαθητές του Μπάντερ, υπήρχε τουλάχιστον ένας Ινδός, ο Χουρί Τζαμσέτ Ραμ Σινγκχ, ο «μελαψός σοφός του Μανιπούρ», που μιλούσε μιαν αλλόκοτη, μεγαλόσχημη, τεχνητά στρυφνή εκδοχή των αγγλικών («η στρυφνότης», όπως θα μπορούσε κάλλιστα να είχε πει ο ίδιος ο μελαψός σοφός, «ήταν τρομερή»). Επρόκειτο, με άλλα λόγια, για μια *παιδιάστικη* απόφαση, να στραφεί προς μια εικονική Αγγλία που υπήρχε μονάχα στα βιβλία; Ή μήπως ήταν μια ένδειξη πως κάτω από την επιφάνεια του «καλού, ήσυχου αγοριού» φώλιαζε ένα πιο αλλόκοτο πλάσμα, ένας τύπος με ασυνήθιστα περιπετειώδη διάθεση, που διέθετε αρκετά κότσια ώστε να πραγματοποιήσει ένα άλμα στο κενό *ακριβώς επειδή* ήταν ένα βήμα προς το άγνωστο – ένας νεαρός που είχε διαισθανθεί την ικανότητα του μελλοντικού ενήλικα εαυτού του να επιβιώνει, ακόμη και να ευημερεί, σε οποιοδήποτε σημείο του κόσμου κι αν τον οδηγούσαν οι περιπλανήσεις του και ο οποίος ήταν ικανός, πολύ εύκολα, ακόμη και ελαφρώς ανελέητα, να ακολουθεί το όνειρό του «αλλού», ξεφεύγοντας από την έλξη – δηλαδή την ανία – του «σπιτιού», αφήνοντας πίσω την καταστενοχωρημένη μητέρα και τις αδερφές του, χωρίς ιδιαίτερες τύψεις; Ίσως η απάντηση να ήταν λίγο από όλα τα παραπάνω. Σε κάθε περίπτωση, πραγματοποίησε το άλμα και τα διχαλωτά μονοπάτια του χρόνου χώρισαν μπροστά στα πόδια του. Ακολούθησε τον δυτικό δρόμο και έπαψε να είναι ο άνθρωπος που θα μπορούσε να γινόταν αν είχε μείνει στο σπίτι.

Μια ροδαλή πέτρα τοποθετημένη στον Τοίχο του Δόκτορα, που βλέπει προς τα ιστορικά γήπεδα του Κλόουζ και πήρε το όνομά του από τον θρυλικό διευθυντή δόκτορα Άρνολντ, έφερε μία επιγραφή που μνημόνευε μια πράξη επαναστατικής εικονοκλασίας. «Σε ανάμνηση του κατορθώματος του Γουίλιαμ Γουέμπ Έλινς», έγραφε, «ο οποίος, επιδεικνύοντας έξοχη αδιαφορία για τους κανόνες του ποδοσφαίρου όπως παιζόταν στην εποχή του, πρώτος μάζεψε από κάτω την μπάλα και έτρεξε κουβαλώντας την, δημιουργώντας έτσι τον ξεχωριστό χαρακτήρα του ράγκμπι». Όμως η ιστορία του Γουέμπ Έλινς δεν ήταν βέβαιο ότι ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα, ενώ το σχολείο κάθε άλλο παρά εικονοκλαστικό ήταν. Εδώ μορφώνονταν γιοι χρηματιστών και δικηγόρων, και η «έξοχη αδιαφορία για τους κανόνες» δεν αποτελούσε μέρος της διδακτέας ύλης. Το να έχεις και τα δύο χέρια στις τσέπες συνιστούσε παραβίαση των κανόνων. Το ίδιο και το «τρέξιμο στους διαδρόμους». Αντίθετα, το να λειτουργείς σαν άμισθος υπηρέτης ενός μεγαλύτερου αγοριού εξακολουθούσε να επιτρέπεται – όπως και το να τρως ξύλο. Οι τιμωρίες αυτού του είδους μπορούσαν να εφαρμόζονται από τον επικεφαλής του κάθε οίκου ή ακόμη και από το αγόρι στο οποίο δινόταν η θέση της Κεφαλής του Οίκου. Στο πρώτο διάστημα της φοίτησής του εκεί, Κεφαλή του Οίκου ήταν κάποιος

P. A. K. Γουίλιαμσον, που κρεμούσε επιδεικτικά το μπαστούνι του από την πόρτα του γραφείου του. Πάνω στο μπαστούνι υπήρχαν χαραγματιές, μία για κάθε φορά που ο Γουίλιαμσον είχε δείρει κάποιο αγόρι.

Αυτός δε βρέθηκε ποτέ σε τούτη τη θέση. Ήταν ένα «καλό, ήσυχο αγόρι». Έμαθε τους κανόνες και τους εφαρμόζε πιστά. Έμαθε φυσικά και την αργκό του σχολείου: *ντικ* για τη νυχτερινή προσευχή στους κοιτώνες (από το λατινικό *dicere*, να μιλάς), *τόπος* για τις τουαλέτες (από την ελληνική λέξη για το μέρος) και, αγενώς, *όικς*, «χωριάτες», για τους κατοίκους της πόλης που δεν ανήκαν στη Σχολή Ράγκμπι, μιας περιοχής γνωστής για την παραγωγή τσιμέντου. Παρότι τα Τρία Σφάλματα δε συγχωρέθηκαν ποτέ, έκανε ό,τι μπορούσε για να ταιριάζει. Στην έκτη τάξη* βραβεύτηκε με το Μετάλλιο της Βασίλισσας για ένα ιστορικό δοκίμιο σχετικά με τον υπουργό Εξωτερικών του Ναπολέοντα, τον στραβοκάνη, κυνικό, αμοραλιστή λιμπερτίνο Ταλειράνδο, τον οποίο υποστήριξε με σθένος. Έγινε γραμματέας της ομάδας ρητορείας του σχολείου και υπερασπίστηκε με ευγλωττία την παράδοση της υπηρεσίας των μικρότερων μαθητών προς τους μεγαλύτερους, τακτική που έπαψε να εφαρμόζεται λίγο καιρό μετά το τέλος των μαθητικών του χρόνων. Προερχόταν από μια συντηρητική ινδική οικογένεια και δεν ήταν υπό καμία έννοια ριζοσπάστης. Όμως ο ρατσισμός ήταν κάτι που γρήγορα κατανόησε. Επιστρέφοντας στο μικρό γραφείο του, αρκετές φορές βρήκε κάποιο δοκίμιο που είχε γράψει σκισμένο σε κομματάκια, σκορπισμένα πάνω στο κάθισμα της κόκκινης πολυθρόνας του. Σε μια περίπτωση κάποιος έγραψε τις λέξεις ΣΗΚΩΘΕΙΤΕ ΦΥΓΕΤΕ, ΓΥΦΤΟΙ στον τοίχο του. Έσφιγγε τα δόντια, κατάπινε τις προσβολές και έκανε τη δουλειά του. Δε μίλησε στους γονείς του για την κατάσταση στο σχολείο παρά όταν είχε πια φύγει από εκεί (κι όταν τους μίλησε, εκείνοι έφριξαν από το γεγονός ότι είχε κρατήσει τόσο πόνο μέσα του). Η μητέρα του υπέφερε από την απουσία του, ο πατέρας του πλήρωνε μια περιουσία για να φοιτά εκεί και δε θα ήταν σωστό, σκέφτηκε, να παραπονεθεί. Έτσι, στα γράμματα που έστελνε σπίτι έπλασε τα πρώτα του μυθιστορήματα, που περιωρέφονταν γύρω από μια ειδυλλιακή σχολική ζωή, ηλιόλουστη, όλο κρίκετ. Στην πραγματικότητα ήταν άχρηστος στο κρίκετ και ο χειμώνας στο Ράγκμπι ήταν εξαιρετικά δριμύς, ακόμη περισσότερο για ένα αγόρι από την τροπική ζώνη που δεν είχε κοιμηθεί ποτέ του κάτω από βαριές κουβέρτες και δυσκολευόταν να το πάρει ο ύπνος έτσι πλακωμένο. Όμως, αν τυχόν τις πετούσε πέρα, μετά τουρτούριζε. Έπρεπε να συνηθίσει σε ένα ακόμη βάρος, πράγμα που έκανε. Τη νύχτα στους κοιτώνες, αφότου έκλειναν τα φώτα, τα μεταλλικά κρεβάτια άρχιζαν να τραντάζονται καθώς τα αγόρια ανακουφίζονταν από τις εφηβικές ανάγκες τους και ο κρότος των κρεβατιών πάνω στις σωλίνες της θέρμανσης που εκτείνονταν περιμετρικά των τοίχων κατέκλυζε τα μεγάλα, σκοτεινά δωμάτια με τη νυχτερινή μουσική του ανέκφραστου πάθους. Σ' αυτό το θέμα, όπως και σε όλα τα άλλα, προσπάθησε σκληρά να κάνει ό,τι οι άλλοι, να συμμετάσχει. Και πάλι: δεν ήταν, από τη φύση του, επαναστάτης. Εκείνο το πρώτο διάστημα προτιμούσε τους

*Τα δύο τελευταία χρόνια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Βρετανία μετρούν ως ενιαία περίοδος, όπως στο ελληνικό σύστημα η δευτέρα και τρίτη Λυκείου. (Σ.τ.Μ.)

Rolling Stones από τους Beatles, και, όταν ένας από τους φιλικότερους συγκατοίκους του, ένα σοβαρό, στρουμπουλό αγόρι ονόματι Ρίτσαρντ Σίρερ, τον έβαλε να καθίσει και ν' ακούσει το *The Freewheelin' Bob Dylan*, μετατράπηκε σε ενθουσιώδη λάτρη του Ντίλαν· κατά βάθος, όμως, ήταν ένας κομπορμιστής.

Κι όμως, σχεδόν με την άφιξή του στο Ράγκμπι επαναστάτησε. Το σχολείο επέμενε όλα τα αγόρια να εγγραφούν στη ΣΔΔ, ή αλλιώς τη Συνδυασμένη Δύναμη Δοκίμων, και κάθε Τετάρτη απόγευμα να φορούν πλήρη στρατιωτική στολή και να παίζουν πολεμικά παιχνίδια στη λάσπη. Δεν ήταν από εκείνα τα αγόρια που θα έβρισκαν κάτι τέτοιο διασκεδαστικό –για την ακρίβεια, περισσότερο του θύμιζε βασανιστήριο– και μέσα στην πρώτη εβδομάδα της σχολικής του διαδρομής πήγε να δει τον επικεφαλής του οίκου του, τον δόκτορα Τζορτζ Ντέιζλι, έναν ήπιο άντρα που έφερνε σε τρελό επιστήμονα με λαμπερό αλλά ψυχρό χαμόγελο, προκειμένου να του εξηγήσει ότι δεν επιθυμούσε να συμμετάσχει. Ο δόκτωρ Ντέιζλι μάγκωσε, άστραψε και επισημάνε, ελαφρώς παγερά, ότι τα αγόρια δεν είχαν το δικαίωμα να ζητήσουν εξαίρεση. Το αγόρι από τη Βομβάη, παραδομένο ξαφνικά σε ένα ασυνήθιστο πείσμα, ίσωσε το κορμί του. «Κύριε», είπε, «η γενιά των γονιών μου πρόσφατα πολέμησε για την ανεξαρτησία της από τη Βρετανική Αυτοκρατορία, και επομένως μου είναι αδύνατον να δεχθώ την ένταξή μου στις ένοπλες δυνάμεις της». Αυτό το απρόσμενο ξέσπασμα αντιαποικιοκρατικού πάθους άφησε εμβρόντητο τον δόκτορα Ντέιζλι, που δεν άργησε να υποχωρήσει και να πει, «Ω, πολύ καλά, πολύ καλά, τότε θα ήταν ορθότερο να μείνεις στο γραφείο σου και να μελετάς αυτή την ώρα». Την ώρα που ο νεαρός αντιρρησίας συνείδησης αποχωρούσε από το γραφείο του, ο Ντέιζλι έδειξε μια φωτογραφία στον τοίχο. «Αυτός είναι ο Ταγματάρχης Γουίλιαμ Χόντσον», είπε. «Ο Χόντσον του φερώνυμου Τάγματος Ιππικού. Ήταν απόφοιτος του Μπράντλεϊ». Ο Γουίλιαμ Χόντσον ήταν Βρετανός αξιωματικός του ιππικού, ο οποίος, αφού καταπνίγηκε η Ινδική Εξέγερση του 1857 (στο Ράγκμπι ονομαζόταν *Η Ινδική Ανταρσία*), αιχμαλώτισε τον τελευταίο αυτοκράτορα του Μουγκάλ, τον ποιητή Μπαχαντούρ Σαχ Ζαφάρ, και δολοφόνησε τους τρεις γιους του. Αφού τους έγδυσε, πήρε τα κοσμήματά τους και πέταξε τα πτώματά τους στα χώματα, σε μία από τις πύλες του Δελχί, που έκτοτε είναι γνωστή ως *Κχούνι Νταρβάτζα*, η Πύλη του Αίματος. Το ότι ο Χόντσον ήταν πρώην οικότροφος στον Οίκο Μπράντλεϊ έκανε τον νεαρό Ινδό επαναστάτη ακόμη πιο περήφανο που αρνήθηκε να ενταχτεί στο στρατό όπου είχε υπηρετήσει ο δολοφόνος των πριγκίπων του Μουγκάλ. Ο δόκτωρ Ντέιζλι προσέθεσε, αόριστα, και ενδεχομένως εσφαλμένα, ότι πίστευε πως ο Χόντσον αποτέλεσε μία από τις πηγές έμπνευσης για το χαρακτήρα του Φλάσμαν, του νταή στο μυθιστόρημα του Τόμας Χιουζ με θέμα το Ράγκμπι και τίτλο *Τα Μαθητικά Χρόνια του Τομ Μπράουν*. Υπήρχε ένα άγαλμα του Χιουζ στο γρασίδι έξω από τη σχολική βιβλιοθήκη, όμως εδώ στον Οίκο Μπράντλεϊ ο επικεφαλής βετεράνος ήταν η πραγματική, αυθεντική εκδοχή του διασημότερου νταή στην ιστορία της αγγλικής λογοτεχνίας. Πράγμα που φάνταζε μάλλον ακριβές.

Τα μαθήματα που αποκομίζει κανείς από το σχολείο δεν είναι πάντοτε εκείνα που το σχολείο νομίζει ότι διδάσκει.

Για τα επόμενα τέσσερα χρόνια περνούσε τα απογεύματα της Τετάρτης διαβά-

ζοντας μυθιστορήματα επιστημονικής φαντασίας με κίτρινα καλύμματα, που τα δανειζόταν από τη βιβλιοθήκη της πόλης, ενώ έτρωγε σάντουιτς με αυγოსαλάτα και πατατάκια, έπινε κόκα-κόλα και άκουγε αφιερώσεις τραγουδιών στο ραδιόφωνο. Εξελίχτηκε σε ειδικό γύρω από τη λεγόμενη Χρυσή Εποχή της επιστημονικής φαντασίας, διαβάζοντας με λαχτάρα αριστουργήματα όπως το *Εγώ, Το Ρομπότ* του Ισαάκ Ασίμοφ, στο οποίο αποτυπώθηκαν οι Τρεις Νόμοι της Ρομποτικής, τα *Τρία Στίγματα του Πάλμερ Έλντρις* του Φίλιπ Κ. Ντικ, τη σειρά μυθιστορημάτων της Ζίνα Χέντερσον με γενικό τίτλο *Προσκύνημα*, τις απίθανες ιστορίες του Λ. Σπραγκ ντε Καμπ και, πάνω από όλα, το μαγευτικό κείμενο του Άρθουρ Τ. Κλαρκ με τίτλο «Τα Εννέα Δισεκατομμύρια Ονόματα του Θεού», στην οποία ο κόσμος οδεύει σιωπηλά προς το τέλος του, από τη στιγμή που ο μυστικός σκοπός του, η απαρίθμηση όλων των ονομάτων του Θεού, ολοκληρώθηκε από μια ομάδα βουδιστών μοναχών οι οποίοι είχαν στην κατοχή τους έναν υπερυπολογιστή. (Όπως και τον πατέρα του, ο Θεός τον γοήτευε, έστω κι αν η θρησκεία ελάχιστα τον συγκινούσε). Ίσως να μην ήταν η μεγαλύτερη επανάσταση στην ιστορία, αυτή η διάρκειας τεσσσεράμισι ετών πτώση προς το φανταστικό, την οποία τροφοδοτούσαν πρόχειρα φαγητά, όμως κάθε φορά που έβλεπε τους συμμαθητές του να επιστρέφουν από τα πολεμικά τους παιχνίδια, εξαντλημένοι, λασπωμένοι και χτυπημένοι, θυμόταν ότι το να υποστηρίζει κανείς τις αρχές του κάποιες φορές άξιζε και με το παραπάνω.

Όσον αφορά το θέμα του Θεού: τα τελευταία ίχνη πίστης διαγράφηκαν από το μυαλό του λόγω της έντονης δυσφορίας του απέναντι στην αρχιτεκτονική του Παρεκκλησίου του Ράγκμπι. Πολλά χρόνια αργότερα, όταν πέρασε τυχαία από την πόλη, σοκαρίστηκε διαπιστώνοντας πως το νεο-γοθτικό κτίριο του Χέρμπερτ Μπάτερφιλντ ήταν στην πραγματικότητα εξαιρετικά όμορφο. Ως μαθητής το έβρισκε απαίσιο, καταλήγοντας στο συμπέρασμα, σ' εκείνη την έντονα επηρεασμένη από την επιστημονική φαντασία φάση της ζωής του, ότι θύμιζε περισσότερο τούβλινο διαστημόπλοιο έτοιμο προς απογείωση. Μια μέρα, όπως το κοίταζε επίμονα από το παράθυρο της τάξης του στη Νέα Μεγάλη Σχολή, στη διάρκεια ενός μαθήματος Λατινικών, προέκυψε μια ερώτηση. «Τι είδους Θεός», αναρωτήθηκε, «θα ζούσε σ' ένα τόσο άσχημο σπίτι;» Την επόμενη στιγμή η απάντηση προέκυψε αβίαστα: προφανώς, ένας Θεός δίχως ίχνος αυτοσεβασμού – στην πραγματικότητα, άρα, δεν υπήρχε Θεός, ούτε καν ένας Θεός με απαίσιο γούστο στην αρχιτεκτονική. Μέχρι να τελειώσει το μάθημα των Λατινικών, είχε εξελιχθεί σε σκληροπυρηνικό άθεο και, για να το αποδείξει, κατευθύνθηκε αποφασιστικά στο κυλικείο του σχολείου στη διάρκεια του διαλείμματος και αγόρασε ένα σάντουιτς με ζαμπόν. Η σάρκα του χοίρου πέρασε από τα χείλη του για πρώτη φορά εκείνη την ημέρα και η αποτυχία του Παντοδύναμου να τον σκοτώσει εκεί όπου στεκόταν μ' έναν κεραινό του απέδειξε αυτό που από καιρό υποψιαζόταν: δεν υπήρχε κανείς εκεί πάνω που να πετάει κεραινούς.

Στο Παρεκκλήσι του Ράγκμπι συμμετείχε με το υπόλοιπο σχολείο, κάποια στιγμή, στις πρόβες τού «Αλληλούια», στο πλαίσιο της παρουσίας ολόκληρου του *Μεσσία* με τη συμμετοχή επαγγελματιών σολίστ. Έπαιρνε μέρος μουρμουρίζοντας στις υποχρεωτικές πρωινές και βραδινές πρόβες –έχοντας φοιτήσει στην Καθεδρική Σχολή της Βομβάης, δεν είχε κανένα πάτημα για να ζητήσει να εξαιρεθεί

όσην ώρα οι άλλοι έψαλλαν χριστιανικές προσευχές– και δεν μπορούσε να αρνηθεί ότι του άρεσαν οι ύμνοι: η μουσική τους του προκαλούσε ψυχική ανάταση. ‘Όχι όλοι οι ύμνοι’ δεν είχε ανάγκη, λόγου χάρη, να ατενίσει τον θαυμαστό σταν-ρό / πάνω στον οποίο πέθανε ο πρίγκιπας της δόξας· όμως ένα μοναχικό αγόρι δεν μπορούσε να μη συγκινηθεί όταν του ζητούσαν να τραγουδήσει, *Η νύχτα είναι σκοτεινή / και είμαι μακριά απ’ το σπίτι / Οδήγησέ με Εσύ*. Του άρεσε να τραγουδά το «Ελάτε Όλοι οι Πιστοί» στα λατινικά, οπότε και, περιέργως, η θρησκευτική ένταση μειωνόταν: *Venite, venite in Bethlehem*. Του Άρεσε το «Μείνε Κοντά Μου» γιατί το τραγουδούσαν και οι 100.000 θεατές στο Στάδιο του Γουέμπλεϊ πριν τον τελικό του Αγγλικού Κυπέλλου, ενώ αυτό που ο ίδιος ερμήνευε σαν τον «Ύμνο της Γεωγραφίας», το «Η Ημέρα που Μας Έδωσες, Κύριε, Τελείωσε», του προκαλούσε μια γλυκιά νοσταλγία για το σπίτι του: *Ο ήλιος που μας καλεί να αναπαυθούμε ξυπνά / τα αδέρφια μας κάτω από τον δυτικό* [εκείνος αντικαθιστούσε τη λέξη με το ανατολικό] *ουρανό*. Η γλώσσα τής μη πίστης ήταν χαρακτηριστικά φτωχότερη από εκείνη της πίστης. Όμως τουλάχιστον η μουσική τής μη πίστης αποδεικνύοταν απολύτως ισάξια των τραγουδιών των πιστών, καθώς ζούσε τα χρόνια της εφηβείας του και η χρυσή εποχή της ροκ μουσικής κατέκλυζε τ’ αυτιά του με τους αγαπημένους του ήχους, με τα *I can’t get no* και τα *Hard rain* και τα *Try to see it my way* και τα ντα ντου ρον ρον, ώστε ακόμη και οι ύμνοι έχασαν ένα μέρος της δύναμής τους να τον συγκινούν. Όμως εξακολουθούσαν να υπάρχουν στο Παρεκκλήσι του Ράγκμπι πράγματα ικανά ν’ αγγίξουν την καρδιά ενός βιβλιοφάγου άθεου: τα μνημεία για τον Μάθιου Άρνολντ και τις αδαείς στρατιές του που συγκρούστηκαν νύχτα, και για τον Ρούπερτ Μπρουκ, που τον σκότωσε το τσίμπημα ενός κουνουπιού ενώ πολεμούσε ακριβώς έναν τέτοιο στρατό και τώρα πια αναπαυόταν σε κάποια γωνιά ξένης γης που θα ήταν για πάντα κομμάτι της Αγγλίας· και, πάνω απ’ όλα, η πέτρα στη μνήμη του Λιούις Κάρολ και των μορφών με τις οποίες εικονογράφησε τα έργα του ο Τζον Τένιελ, να χορεύουν ασπρόμαυρες στις άκρες του μαρμάρου, στα βήματα –μα, θα μπορούσε να είναι, ναι!– μιας καντρίλιας. «Δε θα ήθελα, δεν μπορούσα, δε θα ήθελα, δεν μπορούσα, δε θα ήθελα να μπω στο χορό», μονολογούσε τραγουδιστά, χαμηλόφωνα. «Δε θα ήθελα, δεν μπορούσα, δε θα ήθελα, δε μπορούσα, δεν μπορούσα να μπω στο χορό». Ήταν ο προσωπικός του ύμνος.